КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО
(«Свет»)

ШИНАРИН, 17 март 1970 шо. № 32 (4325). Мах 2 кап.

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГIалгIайн обкоман, Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхерчу Советан а Министрийн Советан а орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

БIАЬСТИ ХЬЕЖАРГЬЯЦ

ЛАЬТТАННА ХИЙ ЭШ

Вай республикан дукхагIа дола лаьтташ йоккъал латтача зоне да. Цу тайпарча зоне шера хула йочан 300—400 миллиметр мара яц, хIаьта хаддаза хIана дац аьнна бекъа бIайха мукъ а хьекх дига. Цу тайпара да Шелковской, Наурски, Надтеречни, Грозненски, Гудермеса, МалгIобека районийн дерригенаш, хIаьта Сунженски, Шелан районийн къилбаседарен лаьтташ. ХIинца цу районан бохамашкарча хий декхача лаьтташцара тIоацил кхьчахьарча лаьттанцарчох 75 процент мара яц. Цудухьа укх шера бохкха терхам тIабахийта беза вегетационни хана кхачаца хий диллина лаьтташ кийчдара. ЛоархIамо хилларга хьежжа дика отталаьд из гIулакх Шелковской районан бохамашка. ХIинзле 16 эзар гектар лаьтта кийчдаьд цу районе хий диллара, цIенъкьи тоаьн аьнна 130 эзар кубически метр бохамий хий декха сеть. Иштта дика отталаьд из гIулакх Наурски районан бохамашка а.

ВогIа отталаьд каналаш цIенъдар, гидротехнически гIишлонаш ремонт яр Ачхой - Мартанан, МалгIобекан, Урус - Мартанан районийн бохамашка. Вегетационни хана хий диллара кхаш кийчдан дийна гaбнa да нига. Иштта, цу районашна хий диллара кийчде деза лаьтташ берхI эзар гектар да, хIаьта хIанзалца кийчдараш царех ахаш мара дац. Цул сонгIа цу районийн бохамашка хIалла а яц хий декха инвентарь. ХIаьта бохамашца якъерча 40 эзар кубически метр хулача хий декхача системах шийтта эзар кубически метр мара кийчъьйиц хIинз а. Из а дерригa дац. ХIинзул тIехьаргIа де дезаш иштта дукха балхаш доллаш а цу бохамийн кулгалхоша гидротехнически гIишлонаш ремонт яран, уж цIенъяран лаьрххIа вIашагIъелла йолча ПМК-ца договораш дац.

Кхерамо хьалш эйттад укх шера Гудермеса районан «Степной» совхозе а. Йолаш йолча ялх экскаваторах кхоъ мара яц болх беш. Вожаш гIона оатхалаш ца хиларах тоx ца еш латт. Из бахьна долаш, 60 эзар кубически метр коллекторно - дренажни сеть цIенъяра план кхочуш ца яра кхерам болаш я. Совхозе йолаш йолча пхе скреперах цхьаккха а яц болх беш. Цудухьа 41 эзар кубически метр хула чекаш а цIенъе йиш йоцаш я. ХIаьта уж балхаш ханнахьа ларга хьежжа мара де йиш йолаш дац чекаш цIенъяра, дуга дIадера, кхидола балхаш. Цьхан делаща аьлча, шин эзар гектаре тIа дуга дIадера ха тIехьаяла кхерам болаш а. Иштта да совхозе хIинз эттa хьал. Цхьабакъда, цуп уйла еш бац районе.

Цу тайппара ледара отталаьд совхозе трактористаш - машинисташ кийчбола а. ХIаьта бараш а, алапи дукхагIа хиларах, «Кавказ» колхозе дIаул. Цхьабакъда, механизаторийн къахьегамара бахам совбаккхара дош бохаме къовстаде йиш йолаш да. Дале а из дош къовстадара терко еш саг вац укхаза. Вашха дика отталаьдаш поливальщикаш кадраш кийчъара гIулакх «Кавказ» колхозе а. Специалисташ кхоачамболаш ца хиларах хий декха 30 установка шоай тракторашца тIехь бохх ца беш латт колхозе. Кхи дикагIа дац из гIулакх 90 поливальщик кийчве везача 30 мара ца кийчваьча Шелковской, 30 сонгIа процент мара план кхочуш ца яьча Сунженски, кхи а кIеэнгагIа поливаль, шкаш кийчбаьча Шаьла районийн бохамашка. Геттара во латт республикан бохамашка гидротехникий кадраш кийчъяр. ХIинз республикан бохамашка 33 мара гидротехник вац планех хила везар 120 волча.

Республикан бохамашка хIинз долаш дала уж кхоачамболцараш дIадахара де дезаш дукха да. ХIара бохаме вIашагIйохна ела хий декха лаьтташ леладу звенош, бригадаш. Массала а цар гIулакх дергдолаш царна юкъе дIа - юха декъа деза лаьтташ, техника. ХIаьта йоккхаш йола юртбохаме продукци дукхагIа хилийтара, хIара гектара 10 центнер кхоачаргйолаш, минеральни удобренеш яла еза бригадаштен звеношта. Цу тайппара лоархIаме гIулакх да хIара бохаме эзар гектар хий декхача лаьттанашта доархIаш цхьаьша гидротехник хилийтар а. Бохамийн кулгалхой дикхарийла ба хий декхачу техника дийнахьи буси болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдаккха. Цу гIулакхо торо хулийтаргья кханика хий диллара балхаш ловцхача хана чакхдахa. ЛоархIаме да хий декхача болх берлите аккордно - премиальни кхисапе алапи талар вIаштIехьдаккхар а, хIаьта хий диллара техникеш цу лаьтташ тIа культураш кхедра бокъонаш Iомеяра йола семинараш чакхъяхар.

ХIара бохамийн кулгалхой, специалистийн кертерча декхарех лархIа деза белгалдаь кхоачамбоацараш дIадакар, хIаьта хий декхача лаьтташ тIа юртбохаме культураш кхеара гIулакх тодар.

А. АКМУРЗАЕВ,
Нохч - ГIалгIайн юртбохаламан министерствин кертера инженер - мелиоратор.

Иштта Iомайир аз трактор

Са къахьегама никъ дIаболабелла дукха ха я. Цхьабакъда, 1965-ча шера «Красноармейский» совхозе трактористийн курсаш вIашагIйохкалца йолча хана тайп-тайпара балхаш деш хулаш: цхьаккха а гонаал яцар. Дукха уйла йир аз бинъ бетта йолча курсашка деша яхале. «Чоалхаме машина я трактор. Iомалургйий - теш сога из говзал? Болх булургйий - хьоьг!?» Уж уйлаш дегчура хлацар. Пул сонгIа со деша яхача шера курсашка дешаш цхьаккха кхалсаг а лиар со мара. Цу гIулакхо а шекйохахар. Дале а, механизаторийн говзалца чIоагIа безам болаш хилара, деша, чхар со.

Цу шера совхозе вIашагIъеккар хьажкIаш, шекара свекла, кхийола культураш кхеу звенош. Сога а еlар хьажкIаш лелаю звено. ХIана дилагIа шу да ваха из культура кхею. Во дац хIара шерара хьокхамаш — масеха а тIехкхоачаш ьцьа оаха хьажкIаш кхеяра планаш.

ХIинзара юбилейни шу пхолетка тIехьара шу да. Ленински къахьегача вахто эйттад тхо оахоша тIаийца лакха социалистически декхараш (хIара гектара тIара 40 центнер) кхоачашдара. Дош кхоачашдара мел еша кийчо аьй. Фу цхьоалагIча кхелсах да. Заба аьха лаьтта органически, минеральни удобренешца хьыьрдаьд, тIоздал социалистически кхаш даьхад. Аз дош лу тIаийца декхараш диема кхоачашде.

Х. ИСРАИЛОВА,
Урус- Мартана районан «Гойтинский» совхозе звеньевой.

Цун наькха тIа — Ленина орден

ВАЙ ЛЕМКА

ШИЙЛА а хетта болаш а дийнахь дар со Аьлте-Юртарча ферме хьинар. Деникъал тIехьагIа дийлагIа сахьт мара доладелладеце а электрически лампаш йоагар балашхьчу. Аьра базе чуухача зохко дукха гайна хржийтац лампай серлал. Хьагуш саг вац, хозаш тата вац. Чуийна нохавч хьекхадеш зазар доалан. Дизза хилар хьисац дар из.

Денркаш шейн де дезар а дахь тхьовре а дIа-хьа бахаб.

Уж хьабаьхкача юхаваьдсIаргволаш аравала веннавар со эгIа сальчу цхьа саг бIаргааьйна вецаре. Букар а йийрза кIира уеаш цхьа йокхка саг йоллар. Из массаьнена йоваш йола Барахоева Лемка яр. Со шерхана бIаьрахьежалга теркалдаьча Лемкас аьлир:

— Доахан чу-вра доахаш уж дIахьаьхладена кIезига бIехдаьдар пенаш.

Лемка базе йоккхагIа йола доярка я. Шейн группеча кхыча доркана из гIулакх тIаланла йиш яр пун. ХIаьта а шейн вIаштIехьдоллар, шийна дулур ахьчарна дIатIалехка Iемаяц из. Кул вIаьшна дилаш це. Со цу ферме ухача из сона йозача укх 10 шера цхьабараш санна мукъа ха йолча хана а Лемка Iехайна яIаш ейнаш сона цаI ца еш. Кхы вIалла де хIама деше шейн доахангв хьоьжа царех чам бенцаш, вела хIама дудо малагIа да хьожаш хул. ТIаккха цуп хьалханцарча хьаь чура доаь тIогIа чу хьачу а хьекхе сутархоа хьалхашка Iо а диллар йолча йоза.

Ховргдар шорка не шейн доахаш ду кьамаьл хезача. Цхьабар хоастабу, шоллагIчох сагах боаккхарбоака бехк боахка.

Лозцца, аьлча Лемкайна де хIама хорадогIа. Шура анализаш ю приборнш кIезиг дукхха бIеха йолаш цуниа бIаргаейча, ара Iехкесса улла чана, вьла парах бIаргабайча тIехьаяргьяц. Из аьъ хьалахе шкъарчоа дикка ахь хетийт, тIаккха шеe йоза бе лолле бола бе отт.

Малагьа санна уйнах из шейн балхаш хьидолча гIулакхашкан хьега хьа, хьинар оца йиш хилча шоллагIча тараза оарохьагa тIа улла мукъ дукхха безагIа хургбар. Иштта дале а шийна карагIдаьначох доккхал деш из Лемка, шийцавча доаркаел тIех дорккаш ше. СССР-а Лаккхехьарча Совета депутат я Лемка. Социалистически Къахьегама Турпал из хилар белгалдеш доше седкъеш Ленина ордена а цун наькха тIа.

...Иштта кхалсаг я хIана шетха бе а йоллаш сона хьалхашка латтар. Цхьабакъда яхь Iаттагера йоаккха шура йоаках цун кулгаш цхьаннегара. Районе юкъера лаьрхIача цхьан Iаттагара йоаккха шура 1500 килограммага хIахкоачаш мара кхинаш укх тIехьарна 10 шера. ХIаьта Лемкас? 1960 шера — 4465 килограмм, 1961 шера — 4500, 1963 шера — 4800. Иштта болх беш укх хана хьакхаьчай из. Ео тIехкьара цхьа шо шу дика «хьуинъаме» дархIаш Лемкас. Кхаь эзар килограммал сонгIа йоаккхалаш шура. Пун а шейн бахьынаш из. [illegible] ферме кIала хинмараш дIа а даькха. Укхазара хаоттама хьалаш а моттит а цIаьхха Iаткъав царна. ХIаьта цхьаннена дагадахарах ферма йийкъар: цхьан ферме шин заведующий, шин зоотехник, шин лор, шин коллектив хилар. Дукха ха яьлар из харцахьа дaь хIама кулгалхоша хлетадалехьа. ТIаккха юха вIашагIтехар уж фермаш. 26 шера доаркалла болх беш хьайсагIача Лемкайна, йоакха опыт йолча заведующена Костоев Хаматханa дика хаара ферме сихьарах фу пайда барга...

Укхал хилагIа Ia цIаккха а деналащ фермана: доаьтар кIезига Iанандаьа «Назрановский» совхозе. Эпачох ах мара дац из. Цу гIулакхо хьагоIт мел хьинар, хьаькъал эн хьайбай продуктивность лох а ца йолийташ уж Iантара лахара. Къаьстта, сагота я Лемка: укх юбилейни шера шейн новкъосташ, ферма тIайна доккхийн декхараш кхоачаш ца дулола хIанзалца ше даьчох деш хетаргдоацаш я из.

...— ХIана лоннайн со — аьлна, юххера кIира дIа а теха, бIеха хIамаш Iонха эттав Лемка. Доахан команда алча санна гIертa делалелар. Хов царна шоаш дета хь: алхлагIчох ах лаьнцар. Хьалха санна хIаранеца шейн-шейн тайпара къамаьл а деш сихха гермий а хьекхаш уж цIенде эттар из. Кхийола доаркаш а хьа а баьхка из не йолабелар. Царна Лемка цIагIара енна е уххала хиннай ховрийн дац сона. Бакъда из дукхагIа хана ферме хулияга-и хов царна. Саг вац из цига сонаеш. Пун шейн ваьал а из. Ше тIа ца хилча ааьханна цхьа хIама эшар кхераш сатувш пун.

... Долалелав велошниа йоаьча нурий кIажарий зов. ВIашагIийра Лемкай шин кудр, сона сакха доллаш хала дар царех аьдиг, аьттаг малагIа да ха.

М. ЗАНГИЕВ.

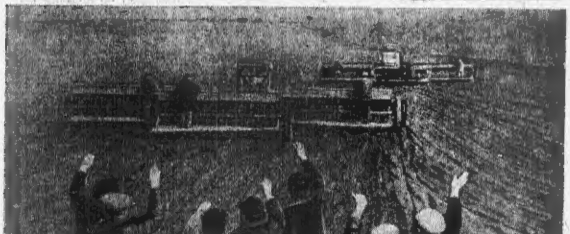

БIаьстан юкъе ю культураш дIаеэ йоаьаь Нохч - ГIалгIайчоь. Еккаш йолаш денача хIара денах пайда а оаш, техника кхачна араьнкхай механизаторашa.

Балхаш цхьатарра вIаштIехьдаьха, дика кийчдаьча лаьтта, лаьхача кондиценгIа дола фу тоссаш дIадуваш латт хьалха кхача ка бола алаташ Грозненски районан «Ермоловский» совхозе (сурта тIа).

Р. Дика сурт.
ТАСС фотохроника.

СИЙ ДОЛАШ ХЬАБЕНА НИКЪ

Нохч - ГIалгIай АССР мехкадьтта промышленносте 44 шера Алексеев Иван Васильевича хьийта къа лер йолаш кайнадац. Дукха творчески болх баь саг ва из. Дукха да технически прогресс чакхйоаккхаш цунна карагIдийнараш. Иттам творчески балхийброшюрий, бIаьш газетий статьяй автор ва из. И. Алексеева шийх дувца дукха да.

1942 шу дар из. Немецки самолеташа бомбаш чуийтта Заводской районерча резервуарашка доагача мехкадьттах кхов хетар Иван Васильевича. Даьхенка, фронта чIоагIа эшар доагер. Дагахь вий хьайкаьоа по моастагIчоа. Хинна ае юхаметта отталанца йолча хана сатийна Iанзар Иван Васильевич. Производственне - товарни контора болхлошна цхьана насосеш, трубопроводаш, мехкадьтта паркаш юха метта эттаеча хьинаре дакъа лоац цо. Уж балхаш сихагIа чистелахара инициатива дIайолайир нов. Алексеева, технически новкъостал дора болхлоша, цар тела предложенеш теайора. Иштта ше а маьхера предложенеш телар. Пом лаьтача шерашка изобретателийи рационализаторийи бийх дика вIаштIехьбаьккха лелабарах, мехкадьтта промышленносте керда техника юкъехкхьача доккха дакъа лацарах «Социалистически ахьа отличник» яха значок лу Иван Васильевича. ХIаьта ахчан премеш-и дукхаза а тийнай цунна.

Сона хьалхашка укх цу хана врайкийна «Рационализатора» бюллетенаш. Цар тIа а рационализаторашта йола тенаш, баьча балхаш карагIийнарехи дувц, карикатураш «Фронта дукхагIа мохкаьтта» яхача лозунгаш. Йоккха йоацача цу цхьан листа тIа еррига предприяти хийший. Дукха къахьегав Иван Васильевича гойтара агитаци хозагIа, чулоацам дикагIа болаш хилийтара. Цунах сакоIам хулар цунна шийна меттал бюллетень ешараш а, цар уйла творчески балха тIа ерзайора.

Пом чакхбаьннача шерашка «Грознефтехимзаводы» объединене рационализаторийи изобретателийи участка керте отт нов. Алексеев. Шийн гIулакх дика довзача цо шийн брошюраш тIа кердазараш лехачарна карагIдинадох дувц, схемаш, чертежаш довзийт, бахха-дикача производственникий фотографеш хьахьох. Дог чурча безамца дувц автора къахьегамца шоай нахар хийзарех, технически прогресс чакхйоаккхача царна карагIдулачох. Цо из гойтара агитаце болх дIахьоча хьинаре дакъа лоац журналиста Г. А. Еритова, изобретателa С. И. Севастьянова. Иттам брошюраш кийчдий арахеш цар. Творчески кегIахаш хIара шера дукхагIа хул новатораш. ДукхагIа рационализаторски предложенеш балха юкъе ше кхуь установкай мощность сихагIа лакху. Бердалар дIадолайитара болх дика вIаштIехьбаккхарах баьнна пайда ба из. Заводашка болх беча рационализаторашта дени теоретически а практически а новкъостал дора Иван Васильевича. Дукха да нов. Алексеева карагIдийна дика гIулакхаш дерригаш а дийца варгвац.

Ше болх беш хьехача хана общественни вахаре а хьинаре дакъа лоац цо. Из хул партийни организаце бюро члени секретара заместители. Коммунистийи парте боапарийи идейно - теоретически боарам лакхбара занятеш дIакхухь, семинарски группашта кулгалду. Сийдолаш ба цо хьабена къахьегама никъ. Цо аьхчуча хьежжа правительства сий даьд Иван Васильевича. Кiезза «Социалистически ахьа отличник» яха значок, «За доблестный труд в Великой Отечественной войне» яха медаль синай цунна. Цун наькха тIа леп Ленинен Къахьегама Iилча байракхеи орденаш.

Пенсе тIа вала воллашехьа саIаIар фул хац цунна. Нохч-ГIалгIай ВОИР-а областной Совето предприятей торонаш тохкача диза дакъа лоац, предприятей творчески болхлошта, изобретателашта теоретически а практически а новкъостал ду. Хьалха санна производство деIаккхуьдарех дика чулоацам бола статьяш язъю, кердазар балха юкъедахьара копиъярло еш дола хьбачамбоацараш гучадоах. ХIанз баьчча юбилейна накъавоаргIаш цIаккха ца хиннача тайпара ерригa уйла творчески балха тIа яхийта къахьет ветерана — Ленина орден лелаечо. Укх езаш хана толам баккхар-Иван Васильевича эттара делагIа дола сердIат да.

И. ШАПОВАЛОВ.

Кхомбар—хIаране декхар

Производство дегIаярга бода никъ

«Халкъа бохаме производства резервех пайда дикагIа эцареи экономе режим чIоагIъареи хьакъехьара» КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК письмо дувца аьнна укх деношка шоай клубе гулбелар Грозненски ремонтно - механически завода болхлой, ИТР-аш, гIулакхера нах.

Дувца отталаьча дешах лаьца доклад йир завода партбюро секретара нов. В. К. Коонева. Гулбенаваща по довайтар КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК письмо, заводерча из дарра делча гIулакхашца из дувза а долийташ. Письмо теркал па деш цхьаккха оасалдар.

Къамаьлаш мел дахьар дувцар, технико - экономически хьохкамаш лаккхаоа фу де деза, дукхачар маьхера предложенеш тийлар, ныгахьа санна уж чакхъяьхача завода бохама гIулакхаш дIахочоае йиш хургйолаш.

— Вай заводе хьурмат вац дIаузйча хини электроэнерген, — аьлар кхермален техника гIулакхаьнта волча инженера И. А. Сиволова. — кранаш дIакъуллаш, завода хушевойшкен банен хийнахь а бус а Iотхаш латт хий. Вай, хоаш ма харра, хIана бетта 5000 сом тел хих. Хий тхача дипешта е езаш йола ремонт тIехьа а йоахаш. IалльмаТе дукха хий зоалу вай. Пиггача йоахк аьнна хетт сона пайда эцанза йиса вай резерваш. Иштта латт вай ухийтача электроэнергенара гIулакх а. Делкьийга хIама заводе хача хана цкъала станокаш сона а ца еш ют. Цхьайолча хана бIарчача сменагIа сона а па еш латташ хул станок, вентилятор. Пун вай къовсам лоаттабе беза. кун уйла е мегаьеъа. Хийн электроэнергиа вехьа доаделга дита деза.

Ше къамаьл деш, къахьегамеи алапеи отдела начальника Т. И. Никитина дукхха масалаш доладир оборудованех лертIа пайда ца эцаш. Цхьайолча цехий мастераша бекъа, боагIача тайпара болх вIа-юха на бекъам дилар хьахьеккаш дола. Цу хIамаша Iоатхъам бу алапе фонда. Масала, № 1 йолча цехе КДН головкана фрезерни станока тIа обработка еш хилча 90 кепиг деза. ХIаьта долбежни станока тIа цу оатхала обработка хога 2 сом деза. Шера алапе фондацара пунга хода 650 сом, хIаьта алапе фондаьа гIулакх вIаштIехьа доалаш да. Шатуна кIалхарча головка палец ДИП-200 яхача тайпах йолча станока тIа обработка ю. 17ГГ яхача автомата тIа цу оатхалашта еш йола обработка чакегIеш дукхха а сихагIеш хургйоллашехьа а. Цу тайппара, па йоагIача станокаш тIа обработка хога шера совнагIа 200 сом дехьа дое завода. Турбашта хир доахача станокаш тIа обработка хога дукхагIа беда мах, каруселни станокаш тIа пална обработка хога бозачул. ХIара фланцага совнагIа доаво 70 кепигигара 1 сом 20 кепигига кхаччалца да. № 2 йолча цехе 17ГГ яхача автомата тIа кийчъеэаш йола 12ГР насоса клапана седелкаши БРН клапана седелкаши ДИП-200 яхача станокаш тIа кийчъеш хилар бахьан долаш шера 850 сом сонгIа юда завода. Цу тайпара масалаш доаладе йиш я кхыча цехашкара а. Цу хIамашта цIенхаштта уйла тIаяхийта еза. Уж я пайда эцанза йола вай резерваш.

Къамаьл ае дош дех котельни-сварочни участка электросварщика Б. Н. Панченкос.

— Вай республикерча мехкадьттахошта. — йоах цо. — пхо дукхи дукхагIа тела йиш хургйолаш болх бе гIерт вай. Цхьабакъда, хIанз а боеъонца уйла тIаланйиташ дIачуяна рационализаторски предложенеш юкъеялхьара. Гидромешалкаш кийчъеча хана цана догIа колаш кулгашца хьале дезаш хул бетта 100—150. Цунга дукхха кислороди ацетилени дола, вешта уж кулгашца хьазие а дац атта гIулакх. Уж кенаш пресса тIа кийчде аьнна сина предложени юкъехьон яц. Цзаме мара юкъехьон яц емкосташта мIараш кийчдара сина предложени а. Цу денашта уйла тIаяхийта еза аьнна хет сона. хIана аьлча царех латт пайда эцанза йола вай резерваш.

— ЦIенхаштта уйла тIаяхийта еза. — аьлар № 1 йолча цеха токара М. И. Паргигова — кузнечни участкера хьачуха оатхалаш юкъеепаара а хIаьта иштта вай эрахьара хьатIакхухьараштa а. Теркам дукхагIа тIабахийтабеза къахьегамеи производственни дисциплина гIулакхашта.

Ше къамаьл деш завода директора А. Н. Сандалашвили аьлар:

— Вай заводе боккъонца доаш дола хьал да КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК письмо тIа дувцар. Цу гIулакха къахьегама дисциплина лакхха хила еза заводе. хIана аьлча къахьегама оасарле лакхъяра керттеыар — къахьегама дисциплина дика хилар. ХIаьта вай йолаш йий из? Йолаш-м я. цхьабакъда, массаза а хулаш яц-ха. Къахьегама дисциплина телхеш моттигаш хIана а нисла вай. Цхьабараш шоаш балха боагIаш тIехьабаьлча а балхара хана хьалха дIабахача а. е деш хIама а доацаш дIа-юха ухаш лелараx дош да хеташ ба. ХIаьта балха ханах дехьа эйнача хIара минотo 54 сома зе ту завода. Транспортни участка болх лертIабаккха беза. заводской транспорт хийца леларгIела хIама де деза. Вай машинаша цхьаза 1/2 рейс мара яц «Красный молот» яхача заводе кхаччалца, вом йола ха сайце латташ йоаких. Заводе болх бе йолалийтай обжига шин пешк. Цхьабакъда, хIанз царна хьабе 30 процентал тIех болх бац. Боаолмал тIехьа йолазеш дукха запасаш а заводе, хIаьта царех вай дукха мах тел. ДIалоар кIезигагIа а долаш, продукци дукхагIа арахецаргйолча тайпара бе беза болх.

Собране тIаийнача сопам тIа дIаязлаьа: «ДIахоча гIулакхашта кулгаллоа бела хьехам санна къоабалдаь тIаэцалла» Халкъа бохаме производства резервех пайда дикагIа эцареи экономе режим чIоагIъареи хьакъехьара «КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК письмо. Болх беча хIара моттиге производства чухьара резерваш хьагучахаран царех пайда эцараш хетаь болхлой собранеш йолла еррига цехашкеи участкашкеи. Болх беча моттигашка тваланал дарглан къахьегам вIаштIехьбоаккхилга. ЧIоагIбе беза хIара кхоагIа йола белкло коммунист а комсомолец а волаш йолча коллективана юкъе бу болх. Къахетам боацаш къовсам болабе беза балхаш каст-каста хувнарашта, балха тIера бувларашта, малорашта, тIехдоахлорашта, хапцахьа лелараштa тухьала. Къахьегамеи производственни дисциплина тоахаль цхьаккха моттиг теокал ца еш ма йтийлa. Завода технико-экономически совета тIадуллала собране тийнна предложенеш кхоачашъяра лелама тIахьожам лоаттабелга а. хIаьта иштта производства резервех пайда эцара хIамай кхом барам хьурматзоаи тIаерзаь кхыйола предложенеш гулъелга а уж чакхъяхара новкъостал делга а.

Профсоюза заводской комитет деххарийла йойла укх собране тийнна предложенеши яь критически замечанеши администрацена цхьана тахка а 25 март хьатIаккхачалехьа производства чухьа резервех пайда дикагIа эцараи эффективность лакхъяраи тIаерзаь мероприятеш кийчъе.

Завода хIара болхлочун сийлахь гIулакх да производства эффективность лакхъяр, резервех бизза пайда эцар, экономе режим чIоагIъяр гIулакх еррига халкъе лоаттабеча къовсаме керда толам хилар.

Л. ХАНИЕВ,
Грозненски ремонтна - механически завода завкома председатель.

КХАЬ БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Нохч - ГIалгIай АССР Республикански производственни комбината хIамаш тегача цеха коллектив пландах кхаь бетта 100 эзар сома маькха изделеш арахецаш яр. ХIаьта цо кварталан план 110 процент кхоачаш а еш хIанзалехьа 166 эзар сома маькха продукци арахийнай. Иштта лекха толамаш тахьйд кийчача продукцеа реализаци еча а. Шу доалуш бин бетта кадани В. И. Ленин ваь бIаь шу дуза ер тIаккхоачаш кхоачашье дош денналар бахь боаклоша, хIаьта цар шоай дош март бутт чакхбалалехьа кхоачашде лерхI.

Х. АРШМАТОВ.

ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕ АКТИВА СОБРАНИ

ДЕРРИГЪЮКЪАРЧА ЮКЪЕРЧА ДЕШАРГА

«Сердало» газета тIе хьажа хьан бах махкилара «Всеобучах дола Закон кхоачашдарахи дерригъюкъара юкъерча дешарга доларе хьахьелхьара областной партийни организаце декхарех» дола доп дуйцаш областной партийни организаце активан собрани хилар. Цига доклад бир КПСС обкоман хьалхарча секретара С. С. Апряткина.

НОВ. С. С. АПРЯТКИНА ДОКЛАДАЦАРА

— Кхо шу даьлла, — элар докладчика, — «Юкъарча дешара юкъерча школа болх дIахо тоабара де дезарех» бола соцам КПСС Центральни Комитетох СССР Министрий Советох бах. Цу соцам тIа къасстадьалар юкъа декхараш из дегIаахара нийсьаьш. КПСС ЦК-ай Министрий Советен соцамца хьалхе а лелаеш, партийни советски организацеш халкъа дешара организаца цхьана республике халкъа образоване а хьатIаккхуш боагIача тIехьенна коммунистически кхетам балара а гIулакх тоадара цхьадола доккхий гIулакхаш даьд.

Педагогически кадраштa кхетам балара, уж идейни чIоагIбера, цар говзал лакхъяра; школашкара дешарен кхетам баларан болх тоабара дукхагIа йоакхо ю. ДукхагIа йоакхо е баьнна кадраша школаш Iалашъяра, цар материальни базе чIоагIъяра. Школай балкага чIоагIа дьох КПСС Гудермесски МалгIабикан горкомаш, Ленински Заводской райкомаш.

Партийни советски органаша школай дукхагIа терко ярах, педагогически кадраша тIагIертта болх барах цхьадола толамаш даьхад. Укх тIеххьарча кхаь шера юкъера школаш 195 хиннача 214 хиний, хIаьта итт класс чакхьаьккха баьннараша кхоза дукхагIа хиннаб, 17 эзар сагартга дукхагIа хиннаб школашка деша багIа нах. Берригаш а, аIанз 250 эзар саг ва уж.

Массане юкъарча юкъерча образованега боалаш латт вай мохк хIанз. Цунга толамца довлара цхьа хьал да массане юкъарча бархI шера дешарах дола закон кхоачашдар.

Докладчика белгалдаьккхар цу хьакъехьа боккха болх беш хилар. Цхьабакъда дах гIулакхаш кхоачамболаш а хиннадац, хьал дика доацаш а да. Укх дешара шера 5-гIа сентябрь тIаккхоча тайп-тайпарча бахьанех школе ца доагIаш дисар 1—8 классашкара 355 бер. Цхьабакъда тIехьагIа хIэзагIа хилар уж. ХIаьта а хьалха санна дукха ба деша ца боагIараш.

Парте цхьайолча райкомаша, райисполкомаша, юрта Советаша йоагIа сагото а йоакхо а яц всеобучах дола Закон кхоачашдара, моттигашка дола хьал чалдара довзаш. Школе деша даха ха йолча берий учет кетаенна дукха моттигаш я. Партийни комитеташ дуккьал дешара шу доладелча мара ца хьожаш йола моттигаш нийслу.

Всеобучах дола Закон кхоачашдар — из да берригача кхелетача кигийча цахан мехкараштен бархI шера образовани ялар ца дешаш школашкара цхьаккха бер ца дитар. Вай республике дукха бус цхьоалагIча, классе дешабаьхкарех бархI класс чакх ца баьккхаш, къаьстта Ачхой-Мартана, Нисхарен районашка а бусаш. Школай дукххача кулгалхоша къовсам лоаттабаш дешархой кIезиг ца балийтара тIехь, дукха уж дIабуллаш хилар могийт, хIаьта из Iатта халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошта кадраш кийчъяра, иштта Советски Эскаре гIулакх даре кагирхой массе в оагIорахьара кийчбара.

Дешархой дешара дIабовлар новкъа доацаш партийни организацеши школай кулгалхойн а ба вай. Масала, МалгIабика районе бархI класс яккханна вола юкъарча дешара школай 75 саг профтехучилищашка вахийтар. ХIаьта районе дукха кагирхой ба 8—10 класс чакх а ьаккха, цхьаннахьа болх а ца беш, деша а ца лешаш. Дукха дIабувл дешархой Наурски, Гудермесски, Сунженски, Грозненски. Шаьра районашка Кхы дукагIа дац гIулакхаш город Грозне а. Хьалхарча ах шера бархI класс яккханза вола 322 саг ПТУ. 145 сайрийнарча школашка, 61 балха вахийтав.

Всеобучах дола Закон кхоачашдарца иштта гIулакх леладе йиш яц. Профессионально-технически училищашка кхоачамхилла нах дела бахийта беза вай — из а да партийни гIулакх, бакъда из де йиш яц всеобуча юкъе боагIача нахах.

Всеобуча дола Закон кхоачадеча боккха лоархIам болаш я школаш - интернатий дIаьхдаьча ден группаши. Бакъда царех кхоачамболлаш найза яц.

Дикача хьал тIа дац сайрийнара дешар я. Республике дукха кагий нахи мехкарийи ба бархI шера дешар дешанза. ХIаьта болхлойн юртен кагирхой школашка нах хьазцара план хIара шера кхоачашъяц; дешара шера хана цу школашка деша баьхкарех 30 процент дешара дIабовлрех. Шенхаштта хьажанза даргдаш сайрийнарча школашкарча гIулакхашка, цар болх тоабара гIулакхаш де а деза.

КПСС горкомаш, райкомаш, горрайисполкомаш, халкъа образоване отделаш, боахамий кулгалхой, школай директораш декхарийла ба тIехьа ца тетташ деррига берашъ дешара юкъе озаргдола гIулакхаш де, уж школашкара дIа ца дуьлийта. Эггара ахкехьара лерхIаш кхувш боагIача берригача кагирхоша бархI класс чаккхаргйолаш дуьцилге йоацшаш кхоачашдейта деза. Всеобучах дола Закон кхоачашдара эггаре керттера хьал хила а хиннад, долаш а да школашкара берригa дешара — кхетама болх тоабар.

Цхьабакъда из декхар вай Iалашмате ледара кхоачашду. Вай республика Российски Федераце эггара тIаьхьарчарех цхьаа моттиге латт берий деша кхувш хилара хьакъехьа.

ШоллагIча шера чубисаргдаца болх кхоачамбоалаш бац. Республике дикьлагIа дакъе дешархой мара бац йикъаши хьаваш йоахаш дешаш.

Школашка берий деша кхувш хилар лоха латтар, шоллагIча шера чудасар — из эггара хьалха педагогически коллективай, балха тIехь шенхашттара кхоачамбоацараш хилар да. Дукххача школашка дешар хьехара боарам лоха ба, хIанз а таханарча дено дIаделхараша ма аххара ца дуккхана хьехархой квалификаци. Педколлективай балха тIа шенхашттара кхоачамбоацар да ледара дешача берашца индивидуальни болх ца бар.

Школах йолча КПСС XXIII-ча съезда решенеш тIа, КПСС ЦК-а СССР Министрий Советe соцамаш тIа даьнад, из дIахо а дегIайоагIаргьа юкъарча образоване, къахьегама, политехническа школа я йолаш.

Вай республике кIезига кIама даьлаш дешархой политехнически кийчбара, царех къахьегама навакаш йолийтара. Дешархошта къахьегамен политически кхетам балара дика форма я хинна дIалаьттар комсомольско - кагирхой лагераш.

Цхьабакъда, дешархошта къахьегама кхетам луча шенхашттара кхоачамбоацараш да. 11 шера дешачара 10 шера дешача яьлча дена школаша кIезигбаьб из боля. Къахьегама хьожадаьча сахьатех пайда ца эцача кхоачадаьа гIулакх Грозненча дукххача школашка. Школашта гонахьарча участкашка болх бац, хьалха шоай хинна сий дац дукххача юртарча дешархой производственни бригадий.

Бокъонца мIаштIехьбаккха беча дешархой производственни бригадий болх, дукхагIа хилийта беза къахьегамен салоIамен комсомольско - кагирхой лагеришка болха городашкарча школай лаккхерча классашкара дешархой. ГIулакх оттаде доагIа школе, къаьстта юртарча, кагирхой юрта боахаме къахьега дог долаш, кагирхой лаьтта, хьайбаш, машинаш езаш а йовзаш а хьалкхуаргболаш.

Школашка дикка тоабаь хила беза дешархой профориентацех бола болх. ХIанз из эпизодически, цхьа лостам болаш, халкъа боахама эшара учет йолаш бу, дукхагIча даькъе профессеш цар лоаци характеристикех юкъарча чакх а бовлхк. Цудухьа кист-каста нийслуш да школа йистеьккхачул тIехьагIа аускнчаш производстве баха безам а дог а доацаш хилар.

Хьадда къовсам лоаттабе беза цунца. Школа декхарийла я дийша баьнча ше архехараш вунзанза деша гIоргболаш а болхой класс хьалъезаргболаш а кийчбе. Профессиональни ориентаци юкъаннарча классашкара дIайолае еза школашка ерригача дешара — кхетам балара системе гIолла чакхъаьла а еза. Керттера терках тIабахкийта беза деррригача берашта къахьегам беза балийтара, тайп - тайпара профессеш йола нах лоархIаш уж хилийтара. Из болх беш дешархой хьаштаци безамаш гучадаьха ца Iеш, халкъа боахама кадраш эшарга чахьжна кийчбе а беза уж. ХIара школа предприятеца вIхха бувзам болаш хила еза, боахаш, боахаш деша багIа кагирхой болалой коллективарга бахе беза. ТIаккха бархI класс йистеьккха арараьнчача сага завод ший хетаргья, цунна эшараш довзаргда. Из дахкача толамех гIадгIоргва. Цу коллективаца болх бевгболаш нийсалар хий долаш а лоархIаргда.

Партийни организацеш декхарийла я школашкарча профориентаце балха шенхашта а хьанташахь а тIахьожам лоаттабе, цунна юкъе боахама организацешен профтехобразоване система дешара заведенешен хьнаре дакъа лоацийта Iалашде.

Школа хьатIаккхуча тIехьенна дешар хьехарал совгIа кхетам а лу. Дешар хьехарен кхетам баларен процесс шоайла вазацца я. Кхетам балара болх нийса оттабарах тийша да дукхача а даькъе дешаш хьехара боарами дикалш.

Нов. Апряткина дувц педагогически коллективаша, школаша, партийни, комсомольски органашеца беча боккхача кхетама балхах. Цхьабакъда, белгалдоаккх докладчика, дешархошта юкъе беча идейно - политически балха шенхашттра уйла е езача оттаву. Къахьегама а дешара а дисциплина тегаеш моттигаш ч. Цхьайолча дешархоша малар молаш, хулиганал леладеш моттигаш нийслу.

Идейно, кхетама балла юкъе керттера ледарле латт кхувш боагIараш индивидуальни болх бе вай ца Iомадаларах. Иштта балхо аIадех сабаре хилар, къахьегам, дог шена хилар. ХIанз а ледари бу классаш школашка арахьара болх. Школай педагогически коллективаша, комсомольски пионерски организацеша во пайда эц спортивни майдах, стадионех, клубех. ХIанз яьккай «салоIача ден» клубаш, яьккий школашкен шеной управленешкен хьаю пионерски лагераш майдаш. Цхьабакъда цар балха чулоацам дукхагIча даькъе берий хьаштанта ма эшшара-м бац. Педагогически кадраша долла хIама а де деза классал арахьара беча балха юкъе хIара хьехархочо хьинаре дагъа дола партдолаш.

Вай республика школашка Iалашмате боккхача лоархIаме да дешархошта юкъе интернационални антирелигиозни тайп-тайпара болх бар, хIана яьлча республике хIанз а дIадаьхнадац националистизман шовинизман гучадуьла гIулакхаш, тайп-тайпарча къамех бойча нахa, дикех юхелисараш селадераша вIаши нийса доаца гIулакхаш леладелга.

Парте горкомаша, райкомаша эггара чIоагIагIа терках тIабахкийта беза дешархой идейно чIоагIбера, царна В. И. Ленина цахарен балхех хьокхаца, Коммунистически партен советски халкъен турпала, тIема, къахьегама традицешца кхетам балара, цар коммунистически мировоззрени хьахилийтара.

Уж декхараш кхоачашдеча партийни организацешта доккха новкъостал де декхарийла я комсомол. Комсомольски организацеш декхарийла я къаьсттача активнесташца болх бе ца Iеш, хIара дешархочунца болх бе, дешархой мишта бах ха, дешарнара цар безам хIара дика лакхбе, коммунизм хьалъяра тIехь къовсам лоаттабергбола идейно - тешаме нах хьалкхебе. Комсомола дукхагIа терко е еза пионерски организацей балха.

Всеобучах дола Закон толамца кхоачашдари республика школашкара дешара — кхетама болх лакхбари дукххача даькъе халкъа дешара цу керттера участкана халкъа образоване органий оагIорахьара хьалхе леларна борамах тийша да. Дуккьал бакъде доагIа царех дукххаей балха тIехь шенхаштара кхоачамбоацараш гIалаташ хилар. ХIанз а яц республика просвещене министерства балха тIехь хьадда оттаянь система, де доагIа гIулакх, принципиальность. Министерства стиль дIайнай педагогически кадраштa кхетам балара тIехь чIоагIа болх бах шоашта хало ца еча, школай балха боагIаш бола тIахьожам ца лоаттабеча дукххача халкъа образоване районии отделаша.

Халкъа образоване органий оагIонгахьара школашта уйла я яь, лостам а болаш, хадданза хьалхе ца леларь бахьан долаш школай дукххача кулгалхоша иншетIа лела битаб хьехархой болх, мабоагIара, тIахьожам лоаттабац цар балха. Школай цхьаболча директораша педагогически процесса политически методически кулгалхой балхах дукхагIа боахамий заведующеi болх бу.

Халкъа образоване гIулакх республике дукха дикагIа хургдар, йоах дIахо нов. Апряткина, нагахьа санна ерригача партийни комитетий оагIонгахьара йоагIаш йола терко яьларе. Укх тIеххьарча шин шера КПСС Наурски, Надтеречни, Шелковской, кхы цхьайола райкомаш школьни партийни организацей педагогически коллективий балхана дуззаденнача цхьан дешага хьежаш. Талмастта чьатхе ледаю халкъа образованена парте Шаьла райкомо а.

Республика партийни организаце, советски органаштa, халкъа образоване болхлошта хьалхашка Iалашмате боккхача лоархIаме декхар латт — 1970 шера деррригъюкъара юкъега образовани шеръяра дешара — материальни база шеръянза ягъян. Укх тIеххьарча хана из кIезиг-дукха чIоагIъенний. Кхаь шера болх бе йолайлийтай 23,5 эзар дешархочо моттиг йола керда школаши зданеши. Шин миллион сом гаргга мах болча тайп-тайпарча дешарен боахамей оборудованеца Iалашъяьй школаш.

Цхьабакъда, ерригa хьанийнача вай школай материальни база гIулакх кхоачамболаш дац. Дешара материальни база дегIаахара темпаш дешархой дукхагIа хулаш хиларга аиллача кхоачамболаш яц, деррригюкъарча юкъерча дешарга довлилга юкъаваш а я. 85 школа я кхаь сменах болх беш, уж шерагара шерга дукхагIа хул. 1969 шера деза республике кхоачайьеш яц школьни зданеш хьалъяра план, дуккха йола партийни советски органаш цу дешага бакъонца хьожаш яц. ГIишлоонъеча организацешта новкъостал дац цар гIишлошъерий бригадаш вIашагIтохара. ГIишлош хьалъяра ханаш тIехьийтарах жоп дехаш царгара.

Школьни гIишлош хьалъелга хадданза тергал де дезаш да. Вай къаьна, школьни зданешта тарьяь дукха зданеш хилара уйла йича кхы а чIоагIагIа терко е еза цун.

Дерригъюкъарча юкъерча образованега довлара эпа кхы цхьа кха лоархIаме хьал — хьехархой кадраш йицьайийта езаш. ХIанз республика школаш лакха квалификаци йолча хьехархошца Iалаш ца еча педагогически институтагарех педучилищагарех кхы а дукхагIа хьалеха деза. Цига дийша баьнача дукххаеней знанеш тIагIоллара я, дийша баьнача тIехьагIа берригаш а боахаш юрта бола бе. Педагогически кадраш дIатIачIнагIьяра проблема кхоастаньяц.

ДукхагIа йоакхо е еза хьехархой, лерттIа доля вахара — бытовой хьалаш хилийта деза царна, общественни балха дуккагIа юкъеоза беза, теоретически боарам лакхбе, хьехархочун авторитет лорае, чIоагIъе еза. Республике хIанз а дIадаланза да арахьара тIабаьхкача хьехархошта нийса доаца, хулигански гIулакхаш леладелга. Вай ла йиш болай дац нохчийн ... элементаш ... новкъа ... а, Iадьнахо боккха политически лоархIам бола проблема кхоачашъеча цар новкъарло елга а. Партийни органаш, иштта декхарийла я партийни кхетама болх дика хилийтара хьагIехьара хIара хьехархочун бехктокхам лакхбе а.

ХIанз доккхий декхараш латт просвещене болхлой творчески хьинар лакхде, дешара — кхетам балара балхь тIехь консерватизм хилар леоргданаш, царна кхетам бала денарийла нийча вайе городской районни комитеташта, школий юкъьанцарча партийни организацешта хьалхашка. Хадданза къовсам лоаттабе беза хьехархой коллективаш шена ... ... нийсбене нах ца ... тIехь, хьехархой этиш толхаеш хилча цхьаккха а моттиг теркал ца еш йита йиш яц.

Партийни организацеша, ВЛКСМ горкомаша, райкомаша, педагогически коллективаша дукхагIа терко е еза комсомольски пионерски организацей, дешара а кхетам балара а балха тIехь цар бола лоархIам лакхбара, комсомола хIара комитета, дружина, отряда ... тайп-тайпара ... гIулакх де деш, ... а къахьега а комсомольцаша пионераша бовзийта хургболаш кхетам бала беза.

Деррригъюкъара юкъера дешар чакхдоаккхилга дIадоладар Iалашмате боккхача лоархIама декхар да. Къаьстта боккха ба цун лоархIам мехка технически прогресс. Цхьабакъда ... дешархой ... проблема автоматически кхоачашъюлургья, аьнна. Кагирхошта дIадовзийта деза хIанзарча этапе хIоаргa юкъерча школа знанеш йолаш хила безилга. ШадовзийтаIа деза из хьехархой, Iилманой, специалистий низаца беседаш еш, газеташ тIа, радио чу, телевиденe гIолла.

В шерарча всеобучан толамца деррригъюкъарча юкъерча образованега довлара тIехьара кхетам ... юкъара, ... юкъерлоархIаме гIулакх да. Партийни советски органаш шоашта дуцуш мел дар де декхарийла а из декхар толамца кхоачашдара.

ДОКЛАДАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Эттаре хьалха къамаьл дир Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министра М. Умарова.

— Тахан республикански партийни активе дуц вахаре боккха лоархIам бола юкъарча школа дош, — аьлар цо, — бархI шера всеобуч кхоачашъярахи кагирхой деррригъюкъарча юкъерча образованега боалилга чакхдаккхарахи дола дош.

Ший бахьан доацаш дац республика партийни советски органаш халкъа образоване гIулакхаш бахьан сагата хилар. Тха балха тIа бокъонца долаш ца шенхашттара гIалаташ: всеобуча Закон кхоачашдаьдац, дукхха дешархой школашкара дIабаьхнаб, шоллагIча шера чубисаб.

Цу дерригане а тхо, халкъа просвещене болхлой, шенхашття выводаш еча оттадир. Кхы а кастагIа къестаде даьхнад органиазаннони, педагогически, методически дешаш. Лакхбаь халкъа образоване отделашен школай кулгалхошен беча балха лоаттабу тIахьожам, царгара дукхагIа хьадех даьнна, шоашта тIадиллача гIулакха цар бола бехктокхам лакхбаьб.

Цхьабакъда шоашта дьалхашка латта шенхашттара декхараш дуккьал тхога тхоашка кхоачашдулургдолаш дац. Вай общественностага хадданза гIулакхахара новкъостал эш тхона, эггара хьалха партийни, советски организацей оагIонгахьара эшаша.

Къаьстта йоакхо а терко а е езаш я хIанз бокъонца къахьегам безара, юрта боахаме беча балхаца творчески гIулакх хилара йола эзараш болча кхувш боагIача кагийча нахан мехкараштен школа а хинна дIаотта еза юртара школа.

Бакъда дIарча хьайнача инициативни наькъаца школьни помещенеш хьалъелга, къаьстта школашкара интернаташ, республике геттара ледара даьрка да. Масала, лорига из шера — 1968 шера дена 1969 шерга кхачача — республика колхозийи совхозийи чотах хьалъяраш аргаш а 6716 моттиг йола помещенеш мара яц, хIаьта хIара шера эшаш хинйараш 10—12 эзар моттиг йола помещенеш яр.

Къамаьл де дош лу грозненски № 29 йолча юкъерча школа директора А. Ларионовайна.

— Тха школа коллектив дукхача шерашка бола бу всеобучах дола Закон кхоачашдара, хайтта шу даллалша дола деррига бераш дешаш хилийта я гIерташ Микрорайон хала я тха (Керла Алды яха поселок). Цхьаболча даьша — ноанонша бераьшта, къаьстта акIигашта, мукъалаш дена. Цудухьа тха дукха къахьега дийзар кхийнараштa кхетам душ. Хьайнийла хилар лаьрхIа даьш - ноанонштa йола лекторий.

Дика толамаш даьхад оаха. ХIанз школе даха ха йола деррига бераш цхьоалагIча сентябре занятеш тIа доагIа. Цхьабакъда, новкъа диле а, царех массане а чаккхьаккхаш бархI шера образовани. Цунна шенхаштта новкъостал ... вюллагIча шера чуду... Школа коллективо шийна могар ду из зулам дIадаккхара.

Трибуне — парте Грозненски горкома секретарь С. Зоев.

— Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органий хьалхленца города Грозне школаша шерагара шерга цхьадола толамаш доах дешар хьехара — кхетам балара процесс вIаштIехь йоаккхача, хьехархой кадрий педагогически говзал лакхъеча, материально - технически база чIоагIъеча. Берашта дешар хьехача дикка толамаш даьхад №№ 1, 3, 9, 12, 27, 31 йолча городской школай педагогически коллективаша. Деша кхувш дешара хьалхара ах шу чаккдаьккхад 367 классо.

Всеобучах дола Закон кхоачашдеча дола кхоачамбоацараш дIадаха лерхIаш укх дешара шера городе Грозне партийни, советски, комсомольски организацеша кIезига болх бац.

Дешар хьехара, Iилма боарам лакхбар, дикагIа йола опыт дIайовзийтар, хьехархой къахьегами дешар хьехара — кхетам балара процесси эргаьккха тоаяр, школай дешара — материальни база тоаяр, школа, дезала, общественноста вIаши лелалу гIулакхаш чIоагIдар — уж да КПСС горкома, райкомий, школьни юкъьенцарча партийни организацей берригача балха теркам тIалатта цхьадола дешаш.

Цхьабакъда хIанз а я дукха къоастанза йола проблемаш. Кхыметтел хьазиргда вай е тайпа дош: дерригача бераша чакхйоаккхий бархI шера образовани, мел нах дIакъаст тайх цхьоалагIча классера бархIлагIча класса кхачаналца хьоча новкъа? Укх тIеххьарча бархI шера тайп-тайпарча бахьенашца города школашкара дукха дешархой дIабаьнниб.

Всеобучах дола Закон кхоачашда дара керттерачарех цхьа бахьан да, ковш махкилара, бераш шоллагIча шера чудусаш хилар. Масала, дIадахача дешара шера 3216 бер чудисар. Укх шера шоллагIча шера чудисача берех деша ца кхувш 366 бер да.

Из да цхьайолча юкъьанцарча партийни организацеша цхьаза дешархо цхьайолча дешара дисциплинашта тIехьавусаш хилара бахьаний кIоаргга анализ ца еш хилар. Цул совгIа, цхьаболча хьехархоша, кхыметтел школай кулгалхоша а бераш шоллагIча шера чудусаш хиларах хиланза даргдоаца хIама лерхI.

Цунна дувзаденнa вала доагIа города школай дукххача педагогически коллективашка хIанз а шоай балха самокритически анализ яц, аьнна. Укказа хIанз а чIоагIа я дешархой тIехьабусаш хилара бахьанаш шоай коллективе а доацаш, араха лаха гIертара оамал, шоаш ца беш битача балхах из хьахулаш хилара мукIарал дац цар.

Бераша школе да йиш я долла хIама а бакъьуеш, шена хилар, хашилер, бакъдар дег чухь бIеха, хIаьта гучахь шена хилар, дог ехьалха хилар. ... ХIаьта школа декхарийла я молхаза берд санна латта: укказа хьачуденна дерригa водар наха гунна мегаш доацилга дIадовзийта деза, лоацца аьлча педагогий гIулакхашна, цар хьокхамна. Из ца эча, вайга кхеталургбац. Ленина дIадийха махкилара, «шоллагIча дешах тешаргбоаца, совеста лухьал доле аргдоьла» нах.

Ший балха безаме, хIама довзийтаргдола опыт дIайовзийт № 3 йолча грозненски юкъерча школа юкъьанцарча классий хьехархочо Л. Агаджановас.

— Тхоашта долча новкъостала, — йоах Л. Агаджановас, — аз а са коллегаша а советски педагогика Iэадаь никагIаар хьаьзи. Хьехархо хIара урока дика кийчлуш хиларо, балха хIара этап уйла еш кийчъяро, хиланза аргйоаца материал хаьржаро хьалар доаш хинна результаташ массаза а хьахулийт. Хьехархо декхарийла ва бераш шоаш уйла ергболаш, хьаьнала болх дикагIа бергболаш Iомаде — тIаккха урокаш тIа сагата хургьяц.

Школа дика гIоний а хинна дIавайттаб берий даьй-ноаной.

Трибуне — Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатель заместитель Л. Дилигова.

— Вай республика халкъа образоване гIулакхаша мишта латт хьажар дIадаха шу наккдовллаш РСФСР просвещене Министерства комисси, из хьажарах хьахинна результаташ йийшар цу министерства коллеге. Иига вайга шенхашттa хьахайтар гIулакх миштта могийтаргдоаьлга, халкъа образоване хьакара хьа довзаца хана эзалагара хувна, хьано предложени а оттайр.

Цу гIулакха тIехь кхоачамбоацараш хилара керттерачарех цхьа бахьан да материальни база ледара хилар. ХIаьта 1962 шера дена республике нараевзаш школаш хьалъяра капитальни вложенеш. Школа итт бетта хьалъе йоагIача метта, цар хьалъю дукхагIа даькъе шерашка. Масала, дийнагIа шу да Урус - Мартана вайона Алхазурово яхача юрта 320 моттиг йола школа хьалъеш латта, иштта дукха ха я Грозненски юрта района Гикало шерагIча поселке 536 моттиг йола школа хьалъеш латта а.

1969 шера республика гIишлошъеча организацей бехках хьа ца кхоачаш йисар 2800 моттиг йола 4 школа, классии шеношта даьрхIа хьатIаяь 9 гIишло, хьехархошта чубаха дола 5 шенош.

Ледара хьалъю республике инициативни гIишлош. ДукхагIйола юртбоахамен промышленни предприятени школьни гIулакха юстара латт, тоаенаш йолашехь а, школаш хьалъе а царна ремонт е а тигац.

Масала, Сунжански района «Победа» яхача колхоза (нов. Емельянов), Шеча Эскара шерагIча колхоза (нов. Ясиноцкая) кулгалхоша гIулакхаца закъаледа тиганар Орджоникидзевски станице школа хьалъеча, уж боахамаш лаккха рентабельни доллашехьа.

Нийса гIуллакхаш дац духхьал колхозой элаш лакдаре чара, быт тоаяра, берашта дешара лерттIа хьалаш хилийтара вIалла йоакхо ца еча нов. Емельянова леладераш.

Вай республика колхозий, совхозий, предприятей, упражденей оагIонгахьара школа бокъонца йоакхо яра цхьадола дика хьокхаеш да. Цхьабакъда, новкъе дале а, уж кIезига да. Юртбоахамен кхыйолен организацеша школашка шоай отношени хувца а еза, дешара — материальни база чIоагIъяра халкъа образоване оргаиашта мемогта дукхагIа новкъостал де деза, 1970—1973 шерашка школаш инициативни хьалъяра вай республика Министрий Совета оттаяь план кхоачашъяь хила еза.

Геттара ю да вайнига хьехархой кадрий гIулакх: тоаеш бац физика, математика, химе, кхыча предметий хьехархой. Республике дукха хьехархой дIабувл балха гIара. Кхычахьара хьатIабаьхка хьехархой, кхаь шера болх а бий, цхьаьна баьхьанаца республикера дIаболх. Кадрай проблема къоастаяра вай институтои училищашен уж кийчбергболаш хIама де деза. Бакъда хIанз ца долаш дац.

Иштта дIаенна балха участок бехьаш хьехархочунгара деза Министерства аппарате бехктокхамерча хьалхе лелаеча болхлошка кхаччалца доагIаш хьалехари бехктокхами лакхбе беза. Министерства болхлой каст-кастагIа хила беза районашка, практически новкъостал де деза школашта.

«Наурский» комсий совхоза директор Л. Закутнее дувц предприяте коллективо школана деча новкъосталах.

ЧIоагIача ларда тIа вай совхозии производстве дегIайовлаяра болхлоштен гIулакхерча нахах дика материально - бытовой хьалаш хилийта деза, иштта аьлча кадраш а дIатIачIоагIъяьва дош къоастаде деза. Из хьнига да, эггара хьалха, берашта кхетам баларен дешар хьехараи эша лерттIа хьалаш хилийта дезо хьнига. Дуккьал чих тIеххьарча дих шера оаха отделенешка хьалъяй хIаране 75 моттиг йола шиъ берий беш—ясли, центральни усадьбера берий беши ясли шеръяьй. Воспитателий дика кадраш лехай. Берашта дукхе хIамнега, ловзарашы кхийола хIамаш эшарга дIайоахийта средствеш кхоаш оаха. Тха берий бешо хIара шера школага дIалу дика кийчъяь хьалхарча классе дешо деза 50 кага кхаччалца берам.

Укх тIеххьарча 4 шера тха совхоза кхьчай 5 миллион сом совгIа пайда. Цу пайдах цхьа къаьстта йола сума къоастайр боахам чIоагIдаре шерIарен фондана. 1968 шера оаха боахама способа хьалйир 400 моттиг йолча школана йола шоаза вIаштIарьяь здани, дика кийчьянь спортивни зал. Цу зала чу шин шера ерригa районнии республиканский ахьаш хул. ДIадахача шера школана хьалйир библиотека йоккха а тийола а здани. 1969 шера йола бе йолаялийтай ПТУ-20 йола шоза вIаштIарьяь дешара корпус.

Трибуне — Сунжински районисполкома председатель С. Плиев, — района партийни, советски органама, халкъа образоване органаша цхьайола организаторски болх бу всеобучах дола Закон кхоачашлеш, школашкара дешархой дIабувлилга дIадоаккхаш да.

ХIара нах бахача моттиге болх дикагIа бе болабаьб всеобуча депутатски, комсомольски, пионерски пункташа. Постий членаш цхьанца бахьанашца школе занятеш тIа ца баьхкача берий наIарга вх, уж деша тахийтара, цирга дIахо дешийтара. Из бахьан долаш дешархой деша кхувлалгеи деша ухалгеи дикка лакхденнад.

Дешар хьехара кхетам балара балха дешаш, къаьстта всеобучах дола Закон кхоачашдара дешаш хаддaнза дувц къахьегамхой депутатий юртен поселкаи Советий исполкомий я кхеза бари гIулакхий районни комиссе а заседанешка.

Районни Совета исполкома ший заседане йийса а йийця, чIоагIийр районе берригъюкъарча юкъерча образованеи чакхъяккхара хьаьдда йола план. Практика хьахьенхар дешархошта къахьегама кхетам луча, цар профессиональни ориентаци еча школаи боахамашен цхьана беча балхо дика результаташ луш хилар, школашкара дийша йисте баьнараша юрта производстве бисара новкъостал деш хилар.

Дешар хьехара — кхетам бала ба балха тIехь а материальни база чIоагIъеча а толаш бехкхар дукххача дахьа школа общественностица болча бувзамах, шефал деча предприятей, колхозий, совхозий оагIонгахьара школашта хулача новкъосталах тийша да.

КПСС Сунжински района бюроси къахьегамхой депутатий районни Совета исполкомо цхьана бахча соцамах хIара школана шефаш тIачIоагIъяьй. Цар школашта новкъостал ду ремонт еш, даьгор дахьача. Колхозий предстари четане районе цхьан 620 моттиг йола школаш классии шеной хьатIаеш йола гIишлоши, хьальяй 3 спортивни зал, 10 эзар сома мах бола дешара—гойтара особени оборудовани эцад.

Къайлы дела ду халкъа образоване Шелковской районни отдела заведующи А. Терешкина.

— Укх тIеххьарча кхаь шера дика толамий района школай, интернатий материальни база, классии шеной хьатIаяьд, хьалъяй спортивни залаш, интернатий общежитеш, хьехархошта чубаха шеной.

Цхьабакъда района массе школай яц хIанз а типовой зданеш, хиланза ягIоаца оборудовани, дешара — гойтара пособеш. Района цхьайола халонаш тIаттай кердача программашка доварга дувзадена. Эрсий меттала дувлар во кхетадеча, подготовительни классашка, берий бешкамашка хиннача нохчийн гIалгIайн бераша чIоагIа хала Iомаю программни материал. Цудухьа министерства 1970—1971 дешара шера подготовительни классаш хьехалла еза.

ХIанз халкъа образоване отдела 4 классей кердача программашка яла кийчлуш я. Цу классашка болх бара къоастабьб опыт йола эрсий меттан математикен хьехархой. Аьхкий хьехархой говзал лакхъеча республикански институте курсаш чакхъяьха кийчлургба уж.

4 классашка предметни хьехадоладарга довларца дувзадена кагий школаш дIаяха езаргья. Из болх берга отараш дIаххара а дешархой юкъерчен бархI шерарчен школашка бахара а нийсьаца, уж интернаташка дIахийе я бергболаш.

ДIадахача дешара шера «Червленский» колхоза отараша хинна Сарсакайски Баклазановски юккьанцара школаш дIакъайлар.

1970—1971 дешара шера 18 юккьанцарча школашкара — интернаташкара 180 дешархо шенийсе веза.

Просвещене министерства тхона новкъостал де деза 300 моттиг йола Староглядковски бархI шера школа, «Шелковский» совхоза центральни усадьбера 100 моттиг йола интерната общежити, Червленски школа - интерната 300 моттиг йола общежити чакхагIа яь йисте яккхара. Цу ерригача объекташта йола проектно - сметни документаци йолаш я. Укх гаргарча хана хьалъе йоланза ягIаш хIанз кхаь сменах занятеш еш йолча Гребенскерча юкъерча школа здани. Уж дешаш кхоачашдеча толлама деррригъюкъарча юкъерча дешарга довлар йиш хургьа тха.

— Укх гаргарча шерашка городан юртан юкъера башхаломаш дIахкара КПСС Программа тIа белгалдаьккха декхар кхоачашдеча экономически проблемаш кхоачанъяь ца Iеш, городех юртен бахача наькъ моральни, культурни боарам а гаргаоза лерхI, — йоах комсомола Нохч-ГIалгIай обкома секретарь Т. Махмудханова. Цу даькъе дика лоархIам болаш я юртара школа. Бокъонца йола дика юртара школа — из юрта агитационно - пропагандистски бола бечен культурни вахарен йола колхоза е совхоза юккьанцарча партийни организацеша эггара хьалхара гIонча я.

ХIанз юртара школа городской чунца нийсйича воагIа долча хьалаш тIа я «Комсомол — юртарча школана» яха двухлетка 1969—1970 шерашка. ДIахьу юртарча школай материальни база чIоагIъяра, уж квалифицированни кадраша хьалйизара, къона хьехархой юрта дIатIачIоагIбара тIехь комсомольски организацешка дукхагIа дакъа лаьцийтара лаьрхIа я.

ХIанз ала мегаргда цхьайолча комсомольски организацеша хIанзале а кIезига болх баьбаь аьнна.

Масала, Нохч-ГIалгIай химзавода, Грозненски Iилма-толлама института комсомольцаша юртарча нохчийн школана совгIата химически кабинеташ кийчъяьй. Дукхача предприятешка, комсомольцаша дешархошта экскурсеш ю. Предприятешка, городской школашка гул а лаьх юртарча школашта дешна итт эзар гаргга книжка, цхьана вIашагIкхийтта, сайренаш, экскурсеш, теоретически конференцеш ю, Ленински зачет хIалу.

Бакъда двухлетках беча балха результаташа планаш кхоачаш ца еш йисай. Г. Грозне цхьайолча школай комсомольски организацеша из бола хьинаре баьбале, цу доккхача а бехктокхамерча а декхара юстара латт йоккхийча промышленни предприятей, совхозий, колхозий дукха йола комсомольски организацеш.

Республикански военкомата подотдела начальника А. Стрельцова къамаьл дир дешархошта военно - патриотически кхетам балара дешаш, Советски Эскара мугIарашка гIулакх де баха безаранца беш бола болх бувцаш.

* * *

Дийцача дешах йола шерра решени тIайийцар партийни активо собрание.

Фашистски Германи эшаръ 25 шу дизарца

КЪАХЬЕГАРЦА КОТАЛО ӀАЛАШЪЕШ

Тӏом болабшначу хьалхарча деношкахь а доьа предприятийн учреждениша беррига болх, къахьегамхой дерриг вахар тӏема нийсъе тӏе доккхуш, фронт Ӏалашъяра гӏуллакха корте эттар областной партийни организаци. «Долла хӏама фронта, долла хӏама мостагӏа эша а вал котало яккхара» — иштта лозунг а долаш бахеш болх бе болабелар Нохч - Гӏалгӏайчен къахьегамхой. Цу хана партийни советски органаша чӏоагӏа уйла тӏеяхийтанр мехкадьаттан промышленноста. Фронта хаддаза доагор лоаттадара скважинай буровой балха технологически процесс дикагӏа вӏаштӏехьа а ныкха тоаяра, оборудованех пайда дикагӏа эцара, дукхацача продукцега дӏабода мах доккхара, церда кадрех хийтьара мехкадьаттехой веццагӏбалхар партийни организацеша. Уж доладе дукхаза а дийцадар ВКП (б) обкома, горкомий, райкомий пленумашка. Масала, 1941 шера сентябре хиннача ВКП(б) обкома пленумо 1941 шера 15 августа «Грознефтекомбината» промыслашка мехкадьаттен тӏеза дукхагӏа доаккхарга Ӏалашдера чакхдаха довача гӏулакхий хьакъехьара» ВКП(б) ЦК-ах СССР Совнаркомен соцам кхоачашберах доза дош дийцачул тӏаьхьагӏа, партийни, профсоюзни, боахама органашта хьалха уквиеш елар дӏахо мехкадьатта дукхагӏа дахарен мехкадьатта сийрда продукташ дукхагӏа ихарен гӏулакха.

«Лоархӏа дошуа» доахаш хиннарий турнала гӏулакхаш гойтеш дола масалаш дукха а доаладе бош яр. Царех цхьадараш ераш да. «Октябрьнефть» треста мастера Савинкин доша делар новстагӏа бекъоица эшавалада фронтовой вахте латта, аьнна. Цу деша меӏеш дар скважинаш йоахош хьахорчуя 2—3-зза сихагӏа бурув тохаргхилар. Ший дош хилла кхоачашдир цо. Адхха 1941 шера 24—25 июне 265 метр бурув тедар бригада, эадони кхоаза тӏехкхоачаш а еш.

«Старогрознефть» треста бурув діттача мастера комсомольца Гулаш Дмитре кулгалдеш хиначв вагирхой бригада 1941 шера августе хенал 20 ди хьалха бурув тела кӏоарга скважина а яьккха, 20 эзар сом соагӏа пачхахьалкхен ахча кхоадир.

Шо-шоашта чьалхашка доакхий дехкараш оттадир коммунисташа, комсомольцаша парте бошцараша: гӏулакх дав даллалца балха моттиг ца йита. Хӏара патриота йоахар: «Из дина да, цхьабакъда, хӏама а кӏоаггта да». Цудухьа кхы а дукхагӏа яхе гӏертар уж продукцо.

Хьннар ца кхоаш хьокхаме къахьегар мастераша коммунисташ: Макарова, Марикова, Субботина, Осипова, Чернобаева, Мищубеева, дукхахча кхычар.

Вай мехкадьаттахошен партийни организацеи турнала къахьегаро Ӏалашдир 1941 шера мехкадьатта даккхара план хенал 55 ди хьалхе, 114,4 процент кхоачашъелга. Фронтага лаьрхӏачул соагӏа бӏаьш тоннаш сагота эша доагор кхоачаргхилар дар цун меӏаш. Нохч - Гӏалгӏайчен мехкадьаттахоша баьча балха лоакха мах бир. 1941 шера 5 сентябре арадаьннача «Правда» газета яздора: «Из кхета а деш, сий долча бакхишаши грозненцашен дукхагӏа доах мехкадьатта хьаьо мехкадьатта продукташ».

1941 шера. Октябрь бутт боши фронт Грознена гаргакхочаш латташ хиларца дувзаденна СССР оборона пачхахьалкхен Комитето решени йир промыслашкарен заводашкарен оборудовани вӏашигӏа а яьккха кхычахьа дӏаяхьара хьакъехьа. Новкъе доаломехьа а из болх бе болабелар мехкадьаттахой. Цхьалхаяьккхар мехкадьатта доахаш лаьтта 678 скважина, 427 электромотор, скважинашкара хьалтьяккхар насосии турбай 416200 метр, к. кх. дӏа.

Цхьабакхьда, 1941 шера 11 декабре немецко - фашистски гӏаьрахоах Ростов мукъаьяккхачул тӏехьагӏа решени йир оборудовани кхы вӏашагӏа ма йоаккхийла еьна. Лоархӏаме пачхахьалкхен декхар хьалхашка эттар грозненцашта — промыслаш сихха юхаметта оттае а царга бизза болх дӏаболабайта а. Советски правительствел решени кхоачаш а еш, партийни органаша эттара лоархӏамегӏарча участкашка коммунисташ комсомольшаш бахийтар, хӏаьта уж, дикача хьокханца парте бошцараш шоашта тӏехьа а боахаш, эттара халагӏа йолча участкашка дӏаувттар.

Цу деношка «Правда» яздора: «Массаза а сенна хьалха латт сий доле бакхишаши грозненцаши. Мехкарча къамагӏа йолча мехкдаьтте районашка дизза а сийленца а кхоачашдаьд Дальхен бехктокхаме вракха. Мехкдаьттахоша хьакхийкадаьд: «Мал эш мехкадьатта лургда оаха Шеча Эскара». Хӏаьта из шоай дош цар кхоачаш а ду. Иштта болх бе беза вай предприятешкарча берригача болхлоша, иштта Шеча Эскара воакъостал де деза тыле болх беш мел бараша. Ленина орден еннарашта юкъе бар: «Малгобекнефть» 2-ча промысла директор В. Бимухамедов, бурувдетта мастер Г. К. Косяк, кхыбараш.

1942 шера аьхки социалистически ях лелаеча зане Грознерча предприятешка лаьхлар шоай къахьегамца балха образец гойташ хинна фронтовой бригадаш.

Масала, мехкадьатта доахаш хиначa «Октябрьнефть» треста Чернобаеяа фронтовой бригада майн июни шин бетта планал соагӏа 500 тонн мехкадьатта делар. Фронтовой бригадаш дика яр цар сиха, кийса, хаддаза норманш тӏехкхоачаш а еш болх беш, дикагӏа йола продукци телаш хинна хиларех. Цар дӏадоладьча дикача гӏулакха лоархӏам цар болх дика барах лаьтта Ӏацар, бӏаьш а хоарша а болча болхлоша из хьалловцаш хиларех латтар.

Мехкадьаттахойта юкъе баьча боккхача организационни политически балхах доккха беркат даьлар. Хьалхарча ах шера хиннарел кхоза соагӏа дукхагӏа яр промыслашка болх беш йола скважинаш 1943 шу чаккхдолаш. 1943 шера грозненски мехкадьаттахоша, еррига халонаш эша а яь, СССР оборона Пачхахьалкхен Комитето оттабаьча бойрамга кхоачадир доахкхаш дола мехкадьатта.

Советски правительства лакха мах бир грозненций къахьегама, 1944 шера январа «Грознефтерча» болхлой инженерно - технически болхлой йоккхача группана ордени медали елар. Царна юкъе бар бурувдетта мастераш: А. З. Громов, Г. Н. Косяк, С. Б. Байдаев, кхыбараш — берриге а 144 саг.

Мехкадьатта доахача промышленноста дӏадора боля 1944 шера 27 январе СССР оборона Пачхахьалкхен Комитето яьча решенега хьежжа лийлар. Балха шера программа оттайора цу решене: денден бийсанен юкъера лаьрхӏача доаккха мехкадьатта 25 процент алсамдоаккхилга, эксплуатацинна 50 эзар тоэкамма 30 эзар метр бурув тета скважинаш йоахилга, нерда яьккха 71 скважинен сийца латтачарех 25 скважинен болх бе йолайолийтилга. Из бахьан долаш 41,2 процент дукхагӏа даьккхар «Грознефтекомбинато» мехкадьатта 1944 шера, бурув тохара балхаш 63 процент дукхагӏа дора. Болх беш йола мехкадьатта скважинай фонд 1943 шерарчул 25 процент дукхагӏа хилар.

Кхы а доккхагӏа дехкараш хьалхашка оттадир Грозненцашта 1945 шера. Цу шера областной партийни организаце къаьстта уйла тӏеяхийтанр мехкадьатта доалла керда моттигаш лахара, бурув тохара балхаш шердара. Боккха болх чакхбаьккхар тоэкама бурув летта бригадаш квалифицированни кадрашца чӏоагӏъяра, эшача оборудованеца уж Ӏалашъяра.

Иштта, тӏема шерашкара йоккхий халонаш эша а еш, котало йоаккхилга тыле Ӏалашдора грозненски мехкадьаттахоша, фронта хаддаза доагор а телаш.

В. САЙКО,
Нохч - Гӏалгӏай АССР Министрий Советерча архивни отдела заведующе заместитель.

Грозненски швейно - производственни объединене цеханашка лаьрчча яхье хьалха латт юбилейни шера кхоллагӏча цеха коллектив. Дукхьала шин бетта планал соагӏа цо арахийца продукци 6,5 эзар сома яьхха я. Лоацалийтацо уж телаваш укх бетта а. Хьалхарча декада задани 104 процент кхоачашъяьй цеха хӏамаш тегараша. Хӏара сменах норманш 105—110 процент кхоачашъеш хьаьваре къахьегаш я Ганиева Асмаӏ.

СУРТА ТӀА: А. Ганиева болх беш я.

И. Плиева сурт.

КИЙЧА БА

Доккхий хувлаш хинад Ачхой - Мартана района «Орджоникидзе» цӏерагӏа совхоза производстве. Хӏанзалца дукхьала сомий бешамаш лелаеш яр цу боахама доладентна. Хӏанз сом кхебарал соагӏа, баьцдараш а кхедерга яр. Укх шера планах 423 гектара тӏа дӏалуврга баьцдараш.

Юбилейни шера ахенел соагӏа йола бешамаш латоргья совхозе, 314 гектар хургья уж. Хьалха йоархӏаши кӏотаргаш хиначӏ метте къонача совхоза грозанчий кулгаиша дӏаогӏа я хӏанз лате йолалу сомий гаьнаш.

Къаьстта бригада хургья баьцдараш кхедерг, цунга хурга 80 гектар лаьтта.

Кхаш леладеча механизированни бригада бригадираца нов. Ю. Чакхоевна къамаьл хилар са.

Дика даьхача хьалхарча денош дӏадоладаьд оаха кхашнгра балхаш, — боах бригадира.

Дукха ха я укх бригаде Ӏан заманах лаьттанца Ӏайна тӏоадда маккхаш а тоекадаьь социаль. Уж балхаш чакхдоахаш къаьстта дика къахьийгар, укх шера тракторист курсаш чакхъяьхача, къонача механизатора Алаев Ӏаьлас. МТЗ-50 маркан йолча трактора тӏа ше балха норманш юкъера лаьрхӏача 180—200 процент кхоачашъю цо.

Укх деношка 338 гектара тӏа гурахь дӏадийнача клата аммиачни селитра а тоссаш подкормие еь баргба бригада механизатораш. Балха тӏа лакха хьокхамаш а доахаш дика чакхбоакх из болх механизатора Ч. Банхоева. Лостам болаш, дикал лакха йолаш, смении норманш 120—130 процент кхоачаш а еш бу цо из болх.

Хӏанз горох дӏавергйолча лаьтта культиваци яь, кьажкӏаех йисса чӏегӏаш дӏаяьха, удобрени ехка бовлаш ба бригада кхаш леладераш. Культиваци еча механизаторашта юкъе массарел дикагӏа болх бу трактористкий Ильчук Екатеринас. Ше бьдха норманш хӏара дениа юкъера лаьрхӏача 150—170 процент кхоачашъю цо. Яаат чуэиа ха йӏаьхь лийтара дукха кхаь сорта горох дӏае лаьрхӏаь. П. НОВАКОВ.

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ХАЛКЪА ТӀАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

ХЬАЙБАШТА ВО ДОАЛ ДАРАХ

Нохч - Гӏалгӏай АССР халкъа тӏахьожама Комитето баьча тохкамах гучадаьннад «Ингушский» шурий - дулха совхозо (директор нов. А.-Г. О. Гетагажев) 1969 шера хьайбай продукташ йохкара пачхахьалкхен план кхоачаш ца яр. Планах йоагӏачох пачхахьалкхенна дӏа ца луш йисай 2830 центнер шура, 150 центнер бежан дулх, 160 центнер тха. Совхоза боахама шу чакхдаьлар цуина 337,9 эзар сом зе а хулаш. Дукхагӏа дола зе хиннад хьайбаш леладараш — 280, 9 эзар сом.

Хьайбаш лаладара массе а доакъошта хиннача зен керттера бахьан да боахама доал во дар, совхоза боахама из керттера дакъа дегӏадоладаргӏа во хьежар.

Баьча тохкамо хьахьекхо махиллара, совхоза хьайбай фермашка дахка доахан Ӏаьхара ца дитара, хьайбаш ца дойтара къовсам лоаттабаьбац, из бахьан долаш 1120 бахкача Ӏаттахи шинарахи 452 ца дихкаш дисар, е 40 процент. Хӏаьта 3940 жий — 1442, е 36,6 процент. Керттерчи духьашха кхачен хьаккхарша планах йоагӏачул 19 процент кӏезигагӏа йир хуркаш. Хьайбаш кхе доврахи урс хьекха доадарахи 87,5 эзар сом зе хилар. Цун керттера бахьан дар хьайбаш вона лоаттадари царна во гӏулакх дари. Долхаи, хьаккарч, жа дебадара план кхоачашъяьнзар.

Фермашка доагӏачул дикка дукхагӏа дӏадахийтад доакъар. Планах 1,4 центнер мара яхийта ца йоагӏача шурий центнер йоакхачи 2,3 центнер доакъара единицаш дӏаяхийтар. Хӏаьта центнер хьакхий дулх даккхарга планах 8 центнер мара дӏаяхийта ца йоагӏача 17,1 центнер доакъара единицаш дӏаяхийтар. Вакъда хьайбай продуктивность лахьъяланзар. Планах 1800 килограмм хила йоагӏача шера юкъера лаьрхӏача 1465 килограмм мара яккханзар Ӏаттагара шура. Хьайбашта дийнахьи буси дулх тӏекхетийтара план кхоачашъянзар. 1968 шера даьккхачул 120 центнер кӏезигагӏа даьккхар дулх.

Совхозе дукха хӏама дӏадода продукци яккхарга, планагӏа лаьрхӏачул дукхагӏа ба продукцега дӏабода мах. Планах 26 сага-ди мара ца доагӏача центнер тха даккхарга 42 сага-ди дӏадахад, хӏаьта планах 324,5 эзар сом мара ца доагӏача шуна дӏадахад 424,43 сом.

Совхоза хьайбаш леладара гӏулакх кхы дикагӏа тоаденналац 1970 шера хьалхарча беттаща а.

1969 — 1970 шера Ӏай хьайбаш дизза гӏожача, чам болча концентрировании доакъарца Ӏалашдаь доллашехь, укх шера январь бетта цхьан фуражни Ӏатта лаьрхӏача 15 килограмм кӏезигагӏа яьккхар шура совхоз цу хана яьккхачул, е еррига лаьрхӏача 63 центнер кӏезигагӏа. Чӏоаггӏа кӏезигагӏа даьккхад дулх, кӏезигагӏа еннай пачхахьалкхена хьайбай продукташ.

Къаьстта тӏехьаюсаш я совхоза кхоалагӏа отделени (управляющи нов. Гандалоев). 1969 шера хьайбаш леладарах отделенена хинна зе 155 эзар сом да, цунах хьайбаш доврахи урс хьекха доадарахи хинна зе 32 эзар сом да. Бакъда, укх шера а доал ца деш дӏа а дохийт, доа а ду отделене ферма доакъар (бригадир нов. Коригов). Дехка а къона а доахаш бӏехача помещенешка доахх, царна доагӏаш доло гӏулакх дац, 30 процент соагӏа доло доахан гӏийла да, Ӏаьсшита гӏр дьанад. Январь бетта фуражни Ӏаттагара яьккха шура 34 килограмм мара хиланзар совхозе юкъерча яьккхар 56 килограмм йолча. Сепараторни пункте яхьаш йолча шурийга хьожаш саг вац. Пӏаьхкача хана шура дӏатийнай, хьоанал 3,7 процент мара йоацаш. Хӏаьта тоххача шурий хьоанал 3,9—4 процент хилар. Дукха шура дӏайоккхийт чурча гӏулакхамашка, цун товарность 85 процентал лаххлац.

Совхозе ладара бу экономически болх. Совхоза отделеней, бригадай, фермай производственно - финансови балха а царна а зе хулаш хилар бахьена дукхха за дӏаяхачул тӏехьагӏа мара анализ яц, экономически хьокхамаш тоалургдолаш влияни яра хӏама дац.

Малгӏабика горисполкома юрта боахама управлени (начальник нов. Цуров) кхоачамболлаш хьожиц совхоза фермашка латтача гӏулакхашка, хьайбаш леладеча зула зе дӏадоаккхаргдолаш хӏама дац.

«Ингушский» совхоза директор нов. А.-Г. О. Гетагажев, совхоза керттера специалисташ ин. К. К. Хамхоев, М. А. Коригов, Х. В. Котиев, М. А. Булгучев декхарийла бовба совхоза хьайбаш лоладеча дола кхоачамбоацараш дӏадаха. Къаьстта термам тӏабоккхтанба хьайбаш леладара массе а дахьа рентабельность хьалхтера, хьайбаш лорадара, цар продуктивность лакхъяра, хьайбай продукташ яхара я уж пачхахьалкхега йохкара а планеш шоай ханнахьан йизан кхоачашъяра бола фермай бригадирий, зооветспециалистий, отделений управляющий бехктохкам лакхбара я.

Е соцам кхоачашбарах Нохч-Гӏалгӏай АССР халкъа тӏахьожама Комитетага хоам болба.

Хьайбаш лелаеча зе дарах, пачхахьалкхенна хинна зе йохадолча дакъе юхаметтаоттадарадолаш «Ингушский» совхоза директора нов. А.-Г. О. Гетагажева хьаткха ихаь бетта доагӏа алапи ахча тохалда (890 сом).

«Ингушский» совхоза директор нов. А.- Г. О. Гетагажев декхарийла волла 1969 шера хьайбаш лелаеча доккха зе дар, 1969—1970 шера хьайбаш цӏагӏа дисача хана доакъар доадайта а цунах рациональни пайда ца яйца а бола, хьайбаш бӏехача помещенешка лелааь, хьайбай продуктивность лоха доаттаь, чурча гӏулакхашка шура дукха дӏаяххийта № 3 йолча отделене управляющи А. М. Гандалоеви цу отделене ферма бригадир У. Г. Коригови бехктохкаме оавреи, уж балха тӏа битарен ца батарен дешагӏа хьажа.

Малгӏабика городской халкъа тӏахьожама комитета (нов. Вусев) тӏедуллалда 1969 шера а 1970 шера хьалхарча беттанашка а хьайбай фермашка доал ца дар бахьан долаш «Ингушский» совхоза керттера ветеринарни лор М. А. Кориговни керттера зоотехник К. К. Хамзоеви бехктохкаме хилара дешагӏа хьажа.

Ханнъа тӏахьожама Малгӏабика городской комитети гуллаш декхарийла йойла хьайбаш леладеча фермашка хьайбаш дебадара, цар продуктивность лакхъяра, пачхахьалкхена хьайбай продукташ йохкара планаш кхоачашъяра дем долча гӏулакхашта дукхагӏа тӏахьожам лоаттабе.

ПАЙДА БЕ ТОРОНАШ Я

Вай республика лаьттен Ӏаламех хьалаши аьттуя болаш да сомий бешамаш лелаяра, дика сом дукха чуккахьара. Из хьакъхьокх укх тӏехьарча 3 шера чубена сом 1961 — 1965 шерашкарчул 2,5-зза дукхагӏа хилар. Цул соагӏа, боахамий кулгалхоша из растениеводстве дакъа тоадара йоагӏача тайпара терко еча моттигашка рентабельность а лакха я. Масала Сунженски района «Путь к коммунизму» колхозе хӏара гектара хьувкъам укх тӏехьарча шерашка 94 центнерга кхачай, хӏаьта 1968-ча шера сомий бешамаша колхоза баь пайда - 239 эзар сом хилар. Района еррига колхозашкара цу шера хӏара гектара тӏара, илан тӏехкхачаш а еш, 87 центнер сом баьккхар. Цох района хинна пайда — 818 эзар сом. Кхы а эйкагӏа дар Нажай-Юрта района «Заветы Ильича» колхоза хьоккамаш. Сом дика хьувкъабарах дӏадахача шера колхоза хинна пайда 39 эзар сом бар.

Цу бахьанараш хьахьокх сомий бешамех мел пайда бе йиш я. Цхьабакхьда Назрана, Шаьла, Советски, Ведана, Ножай - Юрта районий боахамий кулгалхоша хӏанз а кхетадьхьан шоай боахамий экономика яйара сомий бешамаш лелаяр мел пайдане да. Цу районий боахамашкара сомий бешамаш ерай хьу сайна, деш цхьакхха гӏулакх а доаши яьй: хӏаьа, оасар дӏадаьккхадаи, са доахка вене хӏамаш, лазараш ца хилийтара деш цхьаккха гӏулакх дац. Иштта хул хӏара шера. Цудухьа лоха хул хьувкъамаш продукцега дӏадодара. Иштта, Шаьла района Куйбышева цӏерагӏа колхозе хьувкъам укх гӏакхьарча ххаь шера 34 центнерал тӏех кхинабац, хӏаьта центнер сомага дӏадахи ахча 1967-ча шера 70-и пуд тӏехьарча шера 44-и сом хилар. Шина а шера боахама сомий бешамех хинна зе 15139 сом хилар. Белгалде доагӏа цу колхоза сомий бешамаш еррига а сом луш йолга. Дале а царна деш цхьаккха а гӏулакх дац. Цу тайпара хьалаш дола боахамаш дукха да республике. Малагӏаш да бахьанаш? Уж латт сомий бешамаш бригадашта йийкъа ца екъаран, гаьнаш товара инвентарь ца хиларах, техника кӏезига хиларах, хӏаьта йолаш йолчох а пайда ца эцарах. Дукха моттигаш нийслу бешамий бригадираштa шоашта а гаьнаш кӏа ца ховш. Цудухьа царна хац гаьнаш йоӏаш болчар болх нийса бу, харцахьа бу. Из бахьан долаш геттара доккха зе хул сомий бешамашта. Цу тайпара кхоачамбоацараш нийслу Шелковской, Сунженски, Грозненски районий цхьадолча боахамашка а. Хетаргда из гӏулакх тоаде хӏанз мукъагӏа боахамашка тохабенна хургба мьина. Амма из иштта дац. Аргуне вӏашагӏъяккхача курсашка квалификаци лакхъе бехкийтабац сомий бешамий бригадираш.

Вӏаьсти сомий бешамашта эшаш дола гӏулакх ду ха хьатӏаккхальчай хӏанз. Дукхача боахамашка дика оттадаьа уж балхаш. Гаьнаш кӏа йовлаш латт, чудоийташ хий дикла доладаьд, бешамашта химикатанца гӏулакх дара кийчо еш я. Цхьабакхьда Назрана района боахамашка пӏелг-пӏелгагӏа техабеш цу гӏулакха хӏана а, хӏаьта районе 495 гектар сомий бешамаш я.

1968-ча шера яьча инвентаризаце хьахьекхад республика боахамашка нийсха, тайп-тайпарча сортех йола гаьнаш нийса дӏайогӏаьча бешамаш хилар. Цу тайпарча сомий бешамашта реконструкци е еза. Из гӏулакх дика вӏештӏехьадаьккхад Сунженски района «Путь к коммунизму» колхозе. Хӏанале пхе гектар тӏарча аьхки сом луш йолча гаьнашта кхы тӏа привика йаь, ийс гектара тӏарча бешха дика бошача хьачий гаьнашта юкъе Ӏай буача Ӏежий гаьнаш егӏай. Уж йоккхал хилча хьачий гаьнаш дӏайохкарга.

Лоаман районий боахамашкара сомий бешамаш 1800 гектар кӏезигъенкай. Цул соагӏа дукхагӏа йола бешамаш кӏезиг-кӏезига йоалаш дӏа е укхаза а я. Из бахьан долаш хала да растениеводства дакъа дика леладе, механизаци а. Дукха моттигаш нийслу къона бешамаш, царна лерттӏа гӏулакх ца дарах, кӏелоккулаш, хӏаьта дӏаьхача къынчарна метта къона бешамаш дӏа ца йогӏаш. Хӏана 7296 гектар лаьтта да лоаман районашка сомий бешамаш дӏайогӏа йиш йолаш, цхьабакхьда цу лаьтта сомий гаьнаш дӏайогӏара йоакхо еш яц.

Бешамаш дика лелаеча боахамашка сом дика хьувкъаш хиларо хьахьокх лерттӏа гӏулакх деш хилча республика дерригача сомий бешамаш лелаеча боахамашка лакха хьувкъам кхебе а, хӏаьта иштта сомий товарность лаккхагӏа хилийта а чам тоабе а йиш йолга. Цудухьа боахамий кулгалхой декхарийла ба шоай боахамий лакха эффективность йола специализировании боахамаш де. Цу гӏулакхо торо хулийтаргья сомий бешамий гектара хьувкъам 90 — 100 центнерга вӏаккхачабе, цунга дӏабода мах дикка лохбе. Иштта мара боахамашта пайда хургбац сомий бешамаш леларах.

Н. НОВИКОВА,
сомий бешамий треста керттера агроном.

Грозненски «крекинг - завода № 15—16 йолча установка технологаша кракена продукци тӏеддика мара хилац, цул керттера бахьан да технологически режим массаза цар нийса лелаеш хилар. Из болх дика лелабу операторша нов. Распереза, Граченкос, Антоновас, кхычар.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) Н. Распереза, Е. Граченко, В. Антонова.

Д. Васильева сурт.

АГРЕССОРАИ ЦУН ГАДОАХАРАШТЕИ БЕКХАМ БЕРГБА

Укх тӏеххьарча хана агрессоро Гаргарча Малхбоалене даьча вочо гӏулакхашца дувзаденна дунен общественность чӏоагӏа эгӏазъяхаро хьахьокх, Тель-Авиверча экстремисташа цу ловзар мел кхерамие да. Факташа а хьахьокх, из агресси кердача лагӏа тӏа яьнна хилар. Израильски авиане ретхьенега дӏаккхочаш саг а вуци каирски пригорода Абу-Заабала бомбаш чуеттар, маьрша нах бахача Суэца кварталашта доз чудар — тӏема провокацеш граждански наха духьалерча гуччахьарча террорана кхы тӏа а чӏоагӏъяр духьа даь хӏама дар.

Тӏема средствай санна, политически средствай а чӏоаггӏа лоархӏам беш йолча белггаларча стратегически планагӏа агрессена эскалаци еш хилар гучӏахьа да. Хӏанз, хьалхагӏа шаккха а бӏарга ца йитача тайпара шаьра дукхана хьагучаьякхай ший дегаза юхь США доал деча гӏозараши, дунен халкъашта юкъерча сионизмаш, тель-авивски экстремистийн паргӏорахьарча союзо. Гаргарча Малхбоалене империализма пог гӏортола юхаоттаира е Ӏарбий халкъий социальни прогресс дӏахьалхь ялен къамаш лоам чӏоагӏбелги юхасоцадара а фуннагӏа де я эхь ца четаш йолча союзо.

Цхьабакхьда, Абу - Заабалерен Суэцерен израильски бомбарди ровниций хьежоог дец ОАР-а маьрша бахе нахи граждански объекташи хинна ца Ӏаш. Гаргарча Малхбоаленера дерригa доа машара политически наькъаца къовстадара гӏулакх в. Тель-Авиво юххьанца денз телхаю агрессед хьахкиниараш дӏадахара неькъий хьалхехьарча дешах йола 1967 шера 22 ноябрера ООН-а Кхерамзлен Совета резолюци.

Цхьа шу соагӏа ха хьалхагӏа Советски Союзо хьалхашка ера дикхе белгалъаь резолюци кхоачашъяра тӏаерааь. Гаргарча Малхбоаленера кризис этапагӏа къовстаара план. Из плая керттерча шин принципа ларда тӏа латт — ше дӏалийкача Ӏарбий территорешкара израильски бӏу арабанкхари цу районерча еррига пачхахьалкхений шоай мукъагӏа а йолаш яха бокъо дикар бакъдаь тӏаэцари.

Цу плана тӏара шоашта малагӏа кхерам тӏабоагӏаш хилар гучадаьккхад Гаргарча Малхбоаленера кхоккам чӏоагӏбеш долча гӏозарашта? Жоп шаьра доваш хургда, нагахьа санна тӏекьашинаьа, цул хьалхагӏа дӏаяхача хане американски дипломате ерригача тактикагахьа юха хьожe. Гаргарча Малхбоалене хӏама этта дов доладенначa юхье дене тельависки экстремистий йоаккхал хоастаргахьа лестадьд Вашингтоно гӏулакх, нахьа мехкаш дӏадувцара политика лелаярах агрессара цхьан тайпара «соагӏат» дала дезаргхоза бахьанаш хьалхашка а уттаден.

Советски Союза плано шийн юкъедовладаш из. Нийсхон ларде тӏа мара Гаргарча Малхбоалене машар кур ца хилар лоарчӏ цо. Шоай яьккача тьаштий духьа Гаргарча Малхбоалене дакм довний хьашкаш долгаш хилар деза оаевийал дехьарча империалистически гӏозарашта. Цудухьа чӏоаггӏа гӏдр айиь антисоветски кампани йолаяй американски пропаганда. Цуна юкъе доккха дакъа доал сионистски гӏозарша. Из "Виверсимел чӏоагӏа хьожаш вӏаштӏехьъяьккхай хьахьокх укх тайпарча факто. Фегарч израильски пираташ Нила атагӏарча маьршача объекташта хӏама тоха кийчлуш хиннача деношa Вӏашагӏхийтача Штатий массе а миӏенге сионистски организацей объекташ яр тайп-тайпара советски делегацеши культурни бухамаш делара планага хьежжа оаевийал лехьа гастролешка бахача советски искусства деятелий выступленеши. Дунен халкъашта юкъерча сионистски гӏозарий оагӏонгахьара ечи атакаш хьежорг а хинна дӏахтай Израила экспансионистски някъ бе а боагӏаш бехке беш йола Гаргарча Малхбоаленера французски политика я. Из къаьстта хьахьокх французски президент Помпиду США яха волча хана сионисташа вӏашагӏъелла хийнача шерарча антифранцузски кампане.

Геттара дика гуш да, империалистически гӏозараша цар Ӏуй — сионисташи нийсача наькъаш дов къовстаденга юхьагӏдитар. Ӏарбий халкъаш шоай доала кӏал оттадар, израильски халкъа ший бокъонца дола хьашташ теркал а ца деш. Израиле пачхахьалкхенах шоай герзах санна пайда эцаш духье Гаргарча Малхбоаленера кхоккам чӏоагӏбе гӏерташ хилар. Машар безача еррагача общественносто хоадамболлаш бехке ю дунен халкъашта юкъерча сионизман израильски военщинан провокацеш.

Дерригача прогрессивни адамаша дӏадех агрессенна тӏема провокацеши аннексеши лелаярца ше дӏахош бола кхераме някъ Тель-Авиво сов чехка соцабелга, Кхерамзлен Советен ООН Генеральни Ассамблеян решенеш кхоачашъелга. Гаргарча Малхбоалене машар юхаоттабара, цигара империалистически авантюраш хьалагӏьяхара воакъостал да Боккъонга лаьрхӏа а СССР, кхыйола социалистически пачхахьалкхенаш, машар безаш дола дерригa нах.

Спартак БЕГЛОВ,
АПН политически обозреватель.

ФИЛЬМАШ-ЧЕМПИОНАШ

1969 шарна московски кинотеатрашка 120 миллион сар хиира. Царна гайтид 169 керла художественни фильм, 500 хроникально - документальни Iилма-популярни фильмаш. ДикагIа долча фильмашка хьежаш цаIн вхи миллионал кIезигагIа воцаш сар. Экрана тIе яьккхича Достоевски язъйинчу гIоргьяйнича романига хьежаш 4,5 миллион сар, детектив «Мертвый сезон» — 3,5 миллион, «Луьцалуш боцарий керла гIулакхаш» — 3,1 миллион, «Суде вас» аха драматически картине — 1,8, «Журавушка» — 1,5 миллион сар.

(АПН).

ДЕШАРХОЙ СОЧИНЕНЕШ

В. И. Ленин ваь 100 шу дизаре хетаделча ххоьлагIа Ерригсоюзни дешархой сочиненеш хьажаре дакъа лоьцаш вай республикера дешархой а ба. Хьажара цхьалхара этта хилар. Жюри хьежар 68 белхига. Царна юкъе цо белгалъяьккхар Еррегсоюзни конкурсе чакхйоалийташ 7 сочинени. Уж язъярхаш ба грозненски № 29 йолча юкъерча школе бархIалгIача классе деша мгIа Начкоева Аминат, Нестеровски юкъерча школера ийслагIча классера Корабликова Наташа, Урус-Мартановски № 3 йолча юкъерча школера ийслагIча классера Халкоев Ибракhм, нитта кхыбараш а.

«Шаккха социргIоацаш дагIайоагIаргьи дIайолаенна революци» яхача теме торо хилийтар дешархой уйлаш йовзаш, вай мехка хиннача Сийлахь-йоккхача Октябрьски революцехь, Дай-мехка исторех лаьцна царна йиш дар гучадаккха.

Р. КУТЮКОВА.

Грозне, гIишлошъерий поселке, шин дийнахь хилар КъилбаседаКавказа хьалхале лаьтара мотокроссах йола яхьаш. Цига лакъа дийлал краевой, областной, автономни республикай командаша цуъ соьгIа автомотоклубашн спортивно - технически клубай спортсменаша а.

Яхьай хьалхлча дийнахь мотоциклаш кхоьза хехкача 175 кубически сантиметр йолча классо хьалха воьлар Пятигорскера спорта мастер Моргунов Петр. Цу тайпарча яхьашка йиълагIа моттиг яьккхар грозненски спортсмена Корнилов Бориса. 125 кубически сантиметр йолча классе хьалхале юха а Пятигорска спортсменига кхаьчар. Из ва Зеленин Александр.

Яхьай шоллагIча дийнахь мотоциклаш хехка хьалхагIа йистебаьлар кхалнах. 175 кубически сантиметр йолча классе котъялар Ростовера спортсменка Конова Валентина. Вай спортсменка Гребарь Людмила кхалгIча моттиг н.

Санъездаме йолаш чакхъяьлар 350 кубически сантиметр йолча классе хинна мIагIча паха юкъера яхьаш. Мотоциклаш кхоалагIа хехкача мара белгалвалилзал чемпион. Из хилар Ипатово яхача городера Гладинонов Валентина.

Сборни командашта юкъе котола Ростовски областа спортсменашка яхьачар. ШоллагIа моттиг ставропольцашкен кхоалагIъяр вай республикан командашна я. Клубни командашта юкъе кот я Ростовера «Трудовые резервы» яхача автомотоклуба команда.

О. СМЕРКАЛОВ.

Сурта тIа: спортсменаш яхьаш ка.

Н. Небиашвили сурт.

НАЬХА ДУХЬА

КIаьда хьакхачу мехо теркаш Дишни-Веденски юрта Совет чуйолча цIей тIа агIе байракх. Юрта улицашка гIолла лийлар со. Дог гIоздоах юрта хиннача хуьцаменаш. Нийсса, цхьан мугIарехь дагIа еттача кирпичнех даь, тIаттеха шифер а йолаш, хьалхашкахьа гIолла кийсьял дIаегIа соший гаьнаш. а йолаш доле доккхий сийрда цIенош. Хьу санна тхоенаш тIара урагIьяна агIа радиоприемникийн телевизорийн антеннаш. Сайренашка экрана хьалхашка гуллу барт тайна колхозни дезал. Дукха ма йоацаш цига хьайийлла 90 бера моттиг йола берий ясли, тикаш, боалама гIирсаш. Хьалдеш латт культура ЦIа, юкъера школа. Уж да В. И. Ленина цIерагIча Веденски колхоза укх тIеххьарча шерашкара керда гIирсаш. ХIьата цу дерригача дIамаех къахьегамен йоаккхоив доккха дакъа доал Дишни-Ведана юрта Совета, цуи депутатий, массазарча комиссей, исполкома. Цар инициативагIеи юкъарчал доацаш цар дакъа ловцаш къийчъяьй доахан леладу ферма, елхьий керда улицаш, водопроводаш, улицашка дIаегIай парк, сомний веш тIа дуккха гаьнаш. Бакъча нахъ хIара бIаьстан гурахьи дIайогI уж.

Дийна ца воалалалаш дукха да юрта Совета карагIдаьнна дика хIамаш! ЮртиЙ Советаш — моттигашка бакъча наха эгара гаргагIа йола пачхальакхен Iаьдала органаш. Цулуха уж а бахача нахъ дIадехарахш кхоачашдарна, царна культурно - бытовой гIулакхаш дарна дувзаденна доле дешеш эгара хьалхарча аргIанна кхоачашде дезарш.

Дишни-Ведано юрта Совета председатель Садумаев ШахIаби волча наьсвелар со. Из ва партрайкома хьалхарча секретара Ибрнея Сайд-Эме хоастаеш дош аьнна сар: «Из ва эгара хьинар долашагIеж дикагIен вола болхло, моттигашка бIубенна Советски Iаьдал чакхдоахар.

ТIехьагIо хоь сона, ШахIаби Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш, геро кара а ийца халкъа Iаьдал немецко-фашистски гIаьрахоех лорадеш хиннача. СовгIаташ да, ТIом чакхбаьннача тIехьагIа, тайптайпарча участкашка болх баьб, парте шо дIахьожаваьча дIа а воаш. ХIаьта цу массанахьа а' шо дийнача овгIоралыра хьийкхав.

— Сел чIоагIа сиха-м ваь хьо, хетт сога ШахIабе. хьоашал де дагахь сога Iоха а хьинн, — тхоай активисташ — тхоай кертера низ, тха Дишни-Ведана хIара деина органонаш ец бараш хьона бувца безам бар са.

Цу хинна хьачувоал юрта Совета секретарь нов. Кусиев, председателага оал цо:

— Райкомера телефон яр еташ, юрта боахаме хьалхе лаьттарий районан совещане везаш.

— Нийса да, вай массане а

кхьара гIулакх из дий ма, — велавалар а даьнма, гIаьленах кIурбахьккар ШахIабе — юрта Совет а я лаьттах тIарц гIулакхашта хьалхара йод дала дезаш.

Минут массаз йоал тIерадоц председатель, телефон етт колхоза управленера, связиндстанцера… Массава а председателаца дагавуал.

НаIарах хIама тох пхьане, хьачувоал лоь мо кIайенна межа йолаш вола воккха сар. Председатела, истола юхера хьа а гIетте, воашал хоатт цунга:

— Ди дика хилда хьа, Мажда! Миштад гIулакхаш?

Воккхача саго, борд-бордагIа вела а къеже, кулга наха пIелг хьалкьокх: нитта да аьнча сания. Ш. Садулаева воккхача сагаца хьоашал тохийт сога. ЧIоагIа бакъахьара, хоза къамаьл долаш сар ва Дадаев Мажда. 90 шу даьнна, массане а лоархIаш сий дшин вола сар, хьалха хинна цIе партизан. Из юрта Совета депутат, юрт тоаяра массиза болх бечa комиссе председатель ва.

— Баркал хилда Советски Iаьдала, — йоах цо, — наьха йоакхо ец из хиларех. Ираз ди укх хина вахар. Хий а да, наькъаш а да, электрически сердал а я. Ер сиина йола хе фьалгашка мара ювцаш хезаяц.

Лоамарочун вахаре доккхий исторически хувцамаш хина хилара теш ва Мажда.

— Советски Iаьдал далалехьа лоамарочун цIагIа кхиметтел фатагена лампа а яцар, кIерам боатабора. Цхьа бахьан а догIа дийлахача гонта гIолла боагIаш хоттa оттар, лоалахо волча хьоашалгIа водаш хилча, кожоргIаш тIа а этта ваха везаш хулар.

Из бакъда. Воккхача сага ший бIаргашта бIаргадайнад, революци ялалехьа, коллективизаце шеранка Дишни-Ведана миштa яр, бIаргагу тахан, вай хаьахь бIубенна ший сийрдача кхоанегга додача хаяр, из миштайa.

Ераш а факташ. Укх тIеххьарча ханнаьца юрта гаьнна додача Аяка тIара кхахьа дезаш хулар хий. ХIанз водопровод йилаш латт юрта. Хь тIа гIолла чоил шн тIий тилладъ гIашлошта.

Лоацца аьнча, доллача хIамаиа кхоачам хиний, культура, образовани — из долла хIама Советски Iаьдалие цхьана денал лоамарочун цIагIа.

Хоза а хеташ белгалдаккха дог доагIа, общественносто юрт ший ниэвница тоэеш хилар. Активисташ йоашта тIехьабоах депутатижа Хасанова Даэ, Алатиев Бексолта, Гудаева Санета, Сайдова Вахас, дуккха кхычар.

Дог гIоздоал, дикача чъальегаца совгIатаща сийлахь-йоккхача юбилейна ваькъаболхача дишнидашкхой кулгашка лоаман юрта ший хуц хувцаш хилар бIаргайча. Хозех йIаьхийн хулаш йоагIа из.

С. ЛОРСАНУКАЕВ.

СУДА ЗАЛЕРА

Хулигана де доагIар даьц

Дукха ха йоацаш Сунженски района «Цlеча Бекара» кIоргIача колхоза клубе гражданина Сакунова дай дуьйлаш яр заседани суд.

Малав Сакунов, хIана хаьйна из зуламхочун гIанда тIа? ТхьаьиттI шу даьнна сар ва Сакунов Николай Иванович, 1967 шера зулам дарахи милице боахлошта духьале ярахи набехта кхаь шера чувоалалое суд яь хиннав. Лаьцна из балха хиннача Ставропольски областа Кочубеевски района «Рассвет» яхача колхоза коллективо дехарах халкъа судо цхьайтта бутт ва тIера а хьакха кхетаво дьина иха цу боахама коллективага дIавенна хиннав.

Миттa да цунах лоацца аьа йиш яр. Из ханал хьалха мукъаваьнка вьена дехар даьча коллективо а цуи дехар кхоачашдарча халкъа судо а зулам даь сар нийсача наьхьа тIе ваккхара дарригa даьд дьина тарлу. Цхьабакъда из хиннадац.

1969 шера август бетта, набахтера араваьлиц бер бутт бoалалшo а Нажч - ГIалгIайче а воал Орджоникидзевская яхача станице межколхозни гIишлоньечa управлене слесарелла балха вахав из. Управлене начальника еннача производственни характеристика тIа массех дош мара даш «Цхьанна хIамаьна белгалваьлавац». Бакъдар аьнча, балха-м из белгала вела гIийрта хиннавац. Цхьабакъда юрта бохабу малораш меларха, зулам деча цIамыхий а белгалваьнна.

Мом. Сакунов махана а зуламхо а хилар хьалха цунна моа судах хоргда.

— 6 октябре, — дуьц хо, — дийнахь вай сахьт даьнча сай волаца Н. И. Сакунова — Троицкая яхача станице вайц Панкурин Петр волча дахар тхо. Иза аа къараха муша имар. Из малалехайхар сен, са йоIв, вой, гьйаи... ДIахо кIезиг-кIезига мара малилзар эхха яхаш дуьц ва. Цхьабакъда из «цхьа муша» бийсан итт сахьт даллалца малар а цул тIехьагIа чогIалIилIаллaлца яхна бехахилорах а дуьйцилзар «хьовсаргна» мерс. Юххера а ве аьлар: «Са вай вац лаьвеца а зуламхо а, цо йийттара урс текрин ва».

Малар мекна ваха Сакунов кхьакха бахьан а доацаш новкъа гIолла ведаш хинавел Крюковах летта, хIаьта цо сIаьхарваккха венача гражданина Лазарева урс теха чов яьй.

Сунженски района халкъа судо Сакунов РСФСР уголовни Кодекса 206 статьях III дакъах бехке а веш пхе шера набехта чувалла суд яьй. Цул соьгIа хьийла даьча зуламах ца тоахаш йисa 11 бутт ха ЮтIатехай.

Суде хиннарша хьоабаьйер суда решени. **Л. ЗАВРАЖНЫЙ.**

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

БЕРАШТА ХУЛАЧА ГРИППА ХЬИСАПЕРЧА ЛАЗАРАХ

Гриппо а цунна тара долча лазараша а къаьстта хала цамогаш ду бераш. Зийнараша йоах: юле дака хе йолча бераша шера 5-гара 15-нега кхаччалца цамгар тохк. Аттеи сихен дIайоалаш уж дале а, цар халонаш чIоагIа шиаш организм кхача лазаращта духьалъоттара торонаш, цу тайпара меле ьзиача организмо кху лазараш атта тIаэц. Цулуха гриппа хьисаперча лазараша хьалхарчарех цхьа моттиг дIалоац такан бераш долча бIахьашта юкъе.

Башха белгалйоалаш овгIош яц цу лазарий: температура лакъйлар, сахоевкха наькъашта катар хилар. Лаьша - коаноша дукхагIа йолча хана бера хиппа цу тайпара лазараш „шелал кхетар лоархI. ХIаьта, нагахь санна кхы тIа лоро а цшуи кIаьнка грипп да» яхе, чIоагIа уйлае безаау дай: мича, маца кхетийтaйола вай цунна шелал?

ХIанзе а дIаергла ва, гриппа хьисапера лазараш нитта хетачгеттара хардахха хилар. Шелалар, кхийола зуламера факторашa санна (режим толхаяр, кирцалха кхабар, гIоарал доар, кхыдараш), цу юкъагIа шоллагIча дакъара мара лоархIаш болаш дац, лазара керттера бахьан — инфекци (дIа-юха далар).

Гучадаьннад, грипла хьисапера лазараш доаржадераш шоай тайпара вирусаш чила тарлуш хилар. Керттера «хьалгрупп» — массанена а дика йовзаш йола инфекци — дIаьннначуа тIехьагIа дукхагIа кийслуш дар парагрипп да. Из лазар а нитта багара цинха кхетарна дIа-юха доалаш да — цамогаш хиннача кхийнаралкара а ханна доакхагIо долча берашкара (парагрипп цар аттагIе, кхьайлагIа токх). Вакъдар аьлче, кагийча бийргаша а параргрипп атта, температура лакх ца луш токхаш моттигаш хул, цхьабакъда из, латтахьа мара нийслуш дац, хIаьта дукхагIа йолча хана чIоагIа Iатхьаш, цкьаза лакхерем лохерем садоаха ваькъаш а чоккален, кхьаьметтаI пеххах а лазар тохаш хул.

Парагрипп, грипп санна доацаш, гIаьхаьча боарамо температура а йолаш хул, цIаьхда кхайкхаде долалу бер, мараж Iоух, 3—4 ди даьннача гIолла мара айхаa йолалаш температура. Хорш дукхагIча хана йIаьхлуш хул — 5—8 денга кхачналца, корта лаз, Iеттаду, кхийола белгалонаш низткъа мара холац. Цхьабакъда, цу доллача хIамашна сатийна Iо цхьаккха бахьан хилийташ — наьхкха доахкача берашта цунах кест-каста осложнеш хул, грипп кхийттача хана а санна, цхьабакъда дуккха а дукхагIа йIаьхьлен гIоарал доадеш.

Шоай тайпарча башхалонашца белгалдоал грипла хьисапера цхьаькха лазар — аденовирусни инфекци. Шеро ше а хьалхах укхаза лазар хьоалара бекха ераш аденовирусаш хилар, хIаьта хIанз уж 30 совгIча тайпара я. Шера керта ниеча хана а хул аденовирусни инфекци, цхьабиъьда, хIаьта а дукхагIа шийлача бетташка хул. Уна хьисапа даржа тарлу из Iайн гурахьи — дезала юкъе, е бераш коллективе.

Цу тайпах дола, ший тайпарча цхьакха аденовирусо — распираторно - синцитиальнийр хьалхьдаш цхьалхе цхьа лазар кху а да. Из кхийттачуя тIехьагIа иммунитет чIоагIа хилац, цудухьа лазар кердадувла тарлу. Хьекхийтта 4 ди даьннача гIолла дIадола а лийн, йоцха температура лакх ца луш дIадолх уж, цхьабакъда, чIоагIа вакъала са а доахийт пар, хIаьта дукхагIа хана ши-кхо кIира даьннача гIолла дерзе долалу бер.

Вера органиам вирусни инфекцеш хьеерашта чIоагIагIа духьалъотта дикагIа кийчъяра новкъостал ду режим нийсе лелаиро, кхача дика лелабаро, дегI шелалгеи йIовхалгеи леле дамхаро, цхьабакъда, из долла хIамa бера хилаца бокъоние нийсдеш лелале деза. Лораша цIаькха а йоIх: йIовхалгеи шелалгеи лела дика бераш. Тарка лолал оаш, цхьаме, цIагIарчар бера ца эшаш мел дукха хIамаш тIахьорчаи, сакъерда арадаьхкхачарa из хьапарах Iо а дехе юха чудаха дезала кхоачадеш массагIа моттиг дийслу. ХIаьта тIехьагIа нецбова: мичарa, фу шелал кхийтте хилар яр лазар?

Цlаккха а тIахьа дац бераш дийлла форточка а долаш дийна доададе, фега гIолла леле, гимнастика е Iоваде. Цхьабакъда, из долла хIама цIаьхха, дагадохха дарIа, дайн нсакойн дегаш уроттaрагIа цa a деш боррамагIа, хадланаа, графикагIа дем да.

Грипп даржар кхерам болаш ла мекха. Вераш долаш болчар дикда магаргдац из дулане мосагIа меттал, цунна тIехьа хулаш долй грипп хьисапера лазараш а.

А. ПОПОВА,
медицински Iилмай кандидат.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллаи Грозней кусалуш моржам а йолаш, лоадама йовчих а йоацаш, делккъалца дохна доалаш, малхбалехьара гIийло, гIаьхьача боарамга кхоачам мух а хьекхаш ва хила а фегара температура республике гIолла 4—9, Грозне 6—8 градус йIовхал долаш хила а тарлу. ДIакорча шин денa шин буса гIаьхьача боарамга кхоачаш мух а хьекхаш ва дела а фегара температура бийсашка 3 градус шелалгара 2 градус йIовхалга кхочашь денешка 4—9 градус йIовхал болаш хила а тарлу.

Метеостанци.

МНР хIара гIишлагIеоле сар цхьан дешаре звеоденe дешеш ва.

СУРТА ТIА: Пачхальакхен уланбаторски педагогически институте студенташ.

ТАСС фотохроника.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ТIЕМА ЗУЛАМХОЙ ЭХЬ ДАЙНАЧАРЕХ ЛАРХIА

Вай планетерча пкхъ а континенте 16 марта белгалдоаккх Вьетнамерча американски зуламашта духьаларча протеста Ди. Цу хьакъехьара решени яь Вьетнама гIулакхашта йолча Стокгольмски конференце Дунея хьалхашта юкъерча координационни комитето, шерра хьаллаьцай дерригача мехкашка.

16 марта ди цхьа бахьан доацаш хержадац. Нийсса ше шу хьалхагIа Сонгми яхача вьетнамски юрта американски карателаша къазагIча тайпара боабаьй мьерца баха боккхий нах, кхалнах, бераш.

Американски военщина Вьетнамера зуламаш дагадоацаш нийсденна хIамаш дац. США-с лаьрхIа вьетнамски халкъа духьала лелачa агрессех хьакхинар да.

Кортамукъален кепайоазон агентства 11 марта баьча хоамагIа, американски самолеташа Къулбехьен Вьетнама бомбеш чуетт, доьхаж доалла вешествaш, ялоххийкаташ чуккуас. Провинцерча Камаух Ратьян яхача шин районе алхха цхьан дийнахь чIоагIа хала отравлени хиннай 600 совгIча сага, 1000 совгIча гектара тIа дIайхйна дIамаш къаитаценц хIалакхьяй.

«Машар тIа боалабалга» оалаш йола операцеш оалаш ираш а чакхйоах американски карателаша. Февраль бетта кхаь дийнахь Зуснхай яхача районе из тайпа операци чакхъяккхар бахьан доланн баха нах итташ йов а бир, чоаяш а йир. 250 сар набахта веллав, 125 цIа довгадьа. Цу тайпарча цхьан «операцех» лаьца, дегIа вулай боабеш доаа, бакъдараш доалладир укх деношка «Вашингтон ивнин стар» яхача американска газета. Из чакхйоаккхача хана США форда нехотинцаша Дананггана гаьна йоацаш уллача юртара 66 сар къазагIча тайпара вийнав. Царна юкъе наьхках доахка береш моашца а долаш бола коаной а хиннаб. Газета яздуь, салташа мезар вийна уж, хIаьта цуа тIехьагIа гебагIаша уреми Iийтта кирчадаьхна боабаьрий дакхий», яхаш.

Дог-уйла цIена долаш мел болчa американцаша бехке ю шоай правительства Вьетнама лелаю зуламе политика. Америка прогрессивни кагирхоша 16 марта хIадоладу юкаре тIахьехара духьаларча къовсамь кIира. Вьетнамерча бIохача тIема духьалара дуккхача хагаркой демонстрацеш хургьи ВIашагIххийттача Штатий 100 совгIча городе.

ИРАК: КУРТИЙ ДОШ БОКЪОНГАХЬА ДАККХАР

Шоай мехка вахаpера лоархIаме событи гIалдаха белгалйоакх Ирака халкъаша. 11 марта, багдадски радио чу гIолла ше къамаьл деш, президента Ахмед Хасан Бакра официально хьакхайкадаьд куртий дош шертIадаккхара хьакъехьа, юххера а, барт вIашттIехьбаьнна хилар.

Дукха ха хьалхагIа дола Iарбаштен курташтен юкъе лаьттача моастагIалон гоамалон, цолбаьб мохк, вежарий боабертбола тIом хьоача дIахьовчийаьб дукхаьза а. Цу тайпара хьал, шиьо йоацаш, мегаш дар «бекъа а бекъа, доал а де» яха къахьара империалистически лозунг долаш йолча кхыча мечий мехлдаьтта компанешта. Шоай агенаураха чурча реакцеш кор гIорталга а еш, цар кхы тIа а кIоаргьеш хиннай Iарбий — куртий вIашдухьаленаш.

Из долла хIама хIанз дIадаьккхаъ. Куртий лидера Барзане иракски правительственни делегацеца хинна „переговораш бахьан долаш соглашени а яь, конституце тIа чIоагIъяьй Ираке баха нах цхьатарра бокъонаш йолаш долча шин къаман—Iарбеха куртехи латт яхаш йола положени. Мехка вице - президентах цаI хIанз ден дIа курте хургва. Iарбий официальни хетта нийсса могаба тIазь куртий мотт.

Дуккхача шерашка лаьтта доа бокъонгахьа даккхар Ирака халкъашта чIоагIа хьоабаллу. Цар геттара дика кхетаду, тухьарен дунен халкъашта юкъерен проблемаш къоастеяра новкъарле а ош юкъе лаьтача халахетарех хIанз мохк мукъабьнинаIга. Радио чу гIолла ше къамаьл деча хана президента Бакра белгалдаьккхар, хьалха хиннача режимаша даь тIаллаташ бахьан долаш къаьлеаз воча тIелаленах мохх мукъаьбаккхар колониалиiчах юхеденрашта духьала лоаттабу къовсам чIоагIбе новкъостал дергхарах.

Куртий лидера Барзане нитта лакха мах бу доп бокъонгахьа даккхара лоархIама. Республика президентага яхьийтача телеграмма тIа цо дIаккхайкаду, барт вIаштIехьбаларо Iарбаштен курташтен юкъера цхьана леладу гIулакхаш чIоагIдергдолгах дог тийша ше хилар. Куртий, йоах цо, цхьанкха духьале йоацаш иракски Iаьдалашца цхьана гIулакхаш леладе кийча ба чIоагIа машар оттабаран дерригача иракски халкъа хьашташ Iалашдаран тIаерзахь мероприятеш чакхйоахача.

12 марте ди «Машара ди» да аьнна хьакхайкадаьд Ираке. Цо хьахьоах къаманта юкъе цатоамаш делмара кавлтьаша шоай яьккха уйлаш кхоачашъе лийрхIача империалистически гIозарий плаиаш еха хилар. ЦIей дездеш кийчъяь Багдада улицаш йиаза гулбеннача эзараш Iарбашен куртташен хьахьехкар вежарашка долча шин халкъа цхьогIо тIатIа дуккагIа чIоагIлуш дилар.

КИП: КIИЙЛЕНАШ ЕРАШ ХЬАЛХЬЕБЕР МАЛАВ

Дангара ди массаза доал эхь доацашагIен кхерамгIен хулаш йоагIа реакце Кипре чакхйоахаш йола террористически актащ. Тийшабоах бовлларашa 8 марта кулг айдаьл кипрски пачхьалакхенна корта лаьттача архиепископа Макариоса.

ХIанзалца доац тахкарагIа вIийле елга бокъонца вIашагIделлараши цунна юкъе дакъа лаьцараши хьагучабаьннабеце а, кипрски дунен халкъашта юкъерчен кепайоазон тIа хабараш зрадуьл, из гречески «Iаьржача полковникашцеъ» НАТО агрессивни низашцен бувзабенна болча наьха карагIа хинна кIама да, яхаш.

Уж хабараш бакъ хила мегаш да, хIана аьлча чурча реакце новкъосталца ший лоIамеча кипрски пачхальакхенна духьала шерра тийша болх вIашагIболли лархI дунен халкъашта юкъерча империалистически гIозараши. Духьал из дар 18 феврале ТАСС-о яьча Заявлене тIа Советски Союзо дIаьхкар.

Ливерча тIема бозаех ВIашагIкхийтта Штатаи яьнначул тIехьагIа, империалистически гIозараша къаьстта уйла тIайохит Кипрана. Средиземни форда тIарча цу лоархIамеча гIайренах НАТО тIема плацдарм е гIерт уж.

Цхьабакъда, НАТО агрессивни гIулакхашта Кипрах лайда эцара планаш кхоачашъяра империалистаншта новкъарле ю Макариоса правительства ший лоIаме лелабеча наькъон мехкарча прогрессивни низий хьинарча гIулакхашен. Кипоя кьахьегача халкъа Прогрессивни партеСАКЭЛ—XII-ча съезде белгал ма даккхара, «Кипра тIа империалистически безаеш хилари вай гIайренах Гаргарча Малхбоалена шоай авантюристически уйлаш кхоачашъергIола ракетни база е дага болча американски планаш — цунах латт Кипрера хьал вIашттIехь ца хиларен арахьарча тIазаша хьоальча хризисех бахьанаш».

Кипра общественносто хоадамболлаш бехке ду реакцхонни низий зуламера гIулакхаш, моастагIал дола антикоммунистически пропаганда йоаржеш баха нах кхерябен уж гIертар.

«Демократия» яхача газета, кипрски кепайоазон дукхача кхыча органаша а санна, баркал оалаш белгалдоакх, Советски Союзо Кипрски Республика лоIам, суверенитет, территориальни бIарчал хоадамболлаш хьалловш хилар. Газета къаьстта белгалдоаккх законагIа йоацача организацешца леладу гIулакхаш гIехье кхераме йолаш хилара хьакъехьа ТАСС Заявлене тIа дIаккхайкабаь советски хоамо ший ханнахьен корта болаш хилар.

США-ра РАСИСТСКИ ТЕРРОР

Вовзаш волча американски расистен мракобесен, неграшта тIакхера къаьсттта белгалваьнначa, Алабама штатерча, Уоллеса укх деношка хьакххейкаладь 1972 шерa хулча хоржамашка Никсона духьала ший кандидатура оттае а мег аьнн, хIана аьнча «вайна эшеш мел дола хIама Никсона IаIьмнергла вайна».

ВIашагIкхийттача Штаташка укх тIеххьарча хана хиннача соопытеша хьахьокхачох, раьза хила бахьанаш шортта долаш ба американски куклускланакош. Лоал тIалъттача эгара халагIа йолча хана а санна, расистски террор йолаш хьал эттад мехка. «Лос-Анджелес таймс» яхача газета тIа хозахетдаь араьлинаш маркIа тIIадеш бер а долаш. КIайча цIен тIа агIача Къулбехьенерча лаьш лелабаьрий къаьнарча бойраххага унзараьвнна хьежаш волча негра сурт гойташ йола карикатура.

Реакционни низаша хьалха а доахаш официальни Iаьдалаша шоай хур ду расовни социальни Iазапа духьаларча. Вьетнамерча тIема духьаларча болама сидикъар духьа. Полицеген судаген гIолла къизе низаш ду «черные пантеры» яхача негритянски партена духьала, кхыча прогрессивни организацешта духьала, антирасистски, антивоенни болама активисташта духьала. Алхха укх тIеххьарча бетташка «черные пантеры» яхача организаце членех 28 сар вийнаа полицейскеша, 100 гаргга активист набахта веллав, судага гIолла бехкокхаме ваиа бIаь сар.

Кхоана 10 март да яхаш тхоевра Вашингтонера зIамигаша городе Бель-Эре болача наькъа тIа кху цхьаккха а хинай американски трагеди. Негрий гражлански бокъонашта тIехьа лоаттабеча къовсама шин активист чувьегIа автомашина эккийтай малаш ба ца хоача наха. Уж шаккхе а расовн дискриминацена духьаларча протеста демонстрацена керте лаьттав, негритянски митингашка эгIазваьха къамаьлаш хьыд аьнна Iаьдалаша судага гIолла бехктокхаме хьовча негритянски болама воккхача деятела Рэп Брауна соратникаш ба.

Активисташ боабаьб, хIаьта Браун ше лер йоацаш дIавахав. Из цу машина чу хинна а нигара водаваь дIавихьа а хилар кхераш хабараш да дуьцаш. Цул тIехьагIа баьбар эккхна а, зуламе лераш къайлахьар духьа. Шийна низаш дар кхераш лечкъа хила а тарлу из. Цхьабакъда, мичча бесса из дале а, ваI ва кхетадеш — хIанзарча ВIашагIкхийттача Штатацка мехка политически вахара массазара гIулакх а хинна дIаэттай расистски террор.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

ЛадуьгIа, хьажа

РАДИО
17 март

6.30 — «Юрта Iуйре» (эрсий меттала). 6.45 — Амарш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.27 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Ипполитов-Иванов. «Кавказски эскизаш». 8.45 — Шуи хаттарашта жоп луш (гIалгIай меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — «Къоне тIехье» (гIалгIай меттала). 16.15 — Амарш. 16.20 — «Ленински гIулакха тешаме хила» яха беседа (гIалгIай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Моттигерча авторий музыкальни произведенеш. 17.30 — «Вай индустриальни мохк» (эрсий меттала). 17.45 — «Коталон 50 шу» яха беседа (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.30 — Амарш. 18.40 Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ
17 март

18.00 — Телевизиони кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 18.30 Миллионий лениски университет. Iилман коммунизме кхоачашде деваш гIетта гIулакхаш. 19.00 — Оаха кийнешка ду английски меттала. 19.30 — Киножурнал. 19.45 — 50 лидуьгIаш а 20.05 — Шоана, бераш. 20.15 — Дунен халкъашта юкъера обозрени. 20.15 — «Хиц фаста, хьогадара» яха художественни фильм. 21.50 — Документальни фильм кинозал.

РАДИО
18 март
хьоаьра.

6.30 — «Юрта Iуйре» (нохчий меттала). 6.45 — Амарш. 6.50 Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.27 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.15 — Передачай программа. 8.20 — эрсийн халхал дахьарчен композиторий романсаш. 8.43 — «Къона тIехье» эрсий меттала). 9.00 — Москва. 10.00 — КПСС Центральни Комитета декабрьски Пленума социаьл кхоачаьбе. «Коммунисташ хьалха латт» яха беседа (гIалгIай меттала). 16.15 — «Музыкальни фольклор гулдераш» яха передача (нохчий меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Москва 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.30 Амарш. 18.40 — Москва. 19.35 — «Къонах» (нохчий меттала). 20.05 — Къахьегане да йистехьачаьнчу тIехьегIера концерт. 20.45 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ
18 март

18.00 — Вераша фильм. 18.40 — Телевизиони кердадараш. 18.55 — Хоамаш. 19.00 — Юрта боахаме — НОТ. Республика боахамашта пайда бен беча бина тохкам бар (нохчий меттала). 19.15 — Дешархошта. «Лермонтов цун хана» яха фильм 19.35 — Лениниан — вай бейрех. Ленински къахьагIа коммунизмга. 19.55 — «Малтунщун» яха художественни фильм. 21.25 — Передачай программа. 21.30 — Хоккеех йола дунен чемпионат. ЧССР — СССР. Шведера передача. Телевизиони кердадараш (ЦТ).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; беккхача секретара — 3-34-38; партийни вахарен, культуран, промышленностен отделий — 3-42-38; Юрта боахамийн письмойн отделий—3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект, 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-38; отдела сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ04123. Заказ № 1638.